

031. Metin Altıok şiirinde trajik izler**Ürün ŞEN SÖNMEZ¹****APA:** Şen Sönmez, Ü. (2023). Metin Altıok şiirinde trajik izler. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (32), 508-540. DOI: 10.29000/rumelide.1252787.**Öz**

Metin Altıok'un şiiri, acının merkezde olduğu bir tematik bütünlük ve tutarlılık gösterir. Onun şiirinde acı sarkaçlanarak; yalnızlık, ölüm, göçebelik/yurtsuzluk/sürgünlük gibi temalarla ilişkilendirilir. Altıok'un biçime dair tercihleriyle sınırladığı ve kontrol altında tuttuğu bu temalar, bütünsel bir duygu atmosferi oluşturarak şiire özgül bir nitelik yüklerken trajik bir boyut da kazandırır. Şiirlerin içeriksel çemberini oluşturan temalar trajik bir duyusun ve duruşun yansımaları olarak ele alındıklarında onun şiirinin karakteristiğini de açığa çıkarır. Biçimsel denemelere giriştiği ya da klasik biçimlere bağlandığı, imgesel olanaklar aradığı ya da kaynağını benzetmeden alan alışıldık ve klasik imgelere sığındığı, sesin ve sözün kurucu olanaklarını denediği ya da ahengi yaratmada geleneğe yaslandığı tüm şiirlerinde, şiirselin kaynağı temadan, bu tema da trajik bilinç veya duyuştan beslenir ve zaten bu sebeple şiiri tematik açıdan bir bütünlük arz eder. Acı, Metin Altıok'un şiirlerinde trajiği doğuran ve aynı zamanda ondan doğan merkezî temadır. Şiirlerin her biri trajik metinler değildir ama Metin Altıok'un şiiri tematik itibarla bir bütün olarak ele alındığında trajiğin izlerini yansıtır. Bu şiirler aynı zamanda, şiirsellik bağlamında gerçek özne ile şair özne arasındaki farkları aydınlatan metinlerdir. Bu çalışmada Altıok'un şiirleri, bu şiirlerin kuran ve ona karakteristik hususiyetini kazandıran başat unsurun tematik bütünlük olduğu savından hareketle çözümlenmiş ve trajiğin, söz konusu karakteristiği yarattığı sonucuna erişilmiştir. Trajik, kendisini doğuran ve kendisinden doğan merkezî tema olarak acı ile bu merkezî temayı besleyen ikincil temalar olan yalnızlık, ölüm, yurtsuzluk/göçebelik/sürgünlük temaları üzerinden ve şair öznenin niteliklerinden hareketle saptanmış ve yorumlanmış, otobiyografik izler ve gerçek benin yansımaları bağlamında bir değerlendirme yapılmamıştır.

Anahtar kelimeler: Metin Altıok, şiir, trajik, acı, yalnızlık**Tragic tragic in Metin Altıok's poetry****Abstract**

Metin Altıok's poem shows a thematic integrity and consistency in which pain is at the center. In his poem, pain is associated with themes such as loneliness, death, nomadism/statelessness/exile. These themes limited and controlled by Altıok's preferences for form, create a holistic atmosphere of emotion, imposing a poetry-specific quality and giving it a tragic dimension. When the themes that make up the contextual circle of poems are considered as reflections of a tragic feeling and stance, they also reveal the characteristics of his poetry. In all his poems, in which he undertakes formal experiments or is attached to classical forms, in which he seeks imaginary possibilities or seeks refuge in familiar and classical images that take their source without analogy, in which he tries the constitutive possibilities of sound and word or relies on tradition in creating harmony, the source of

¹ Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Arel Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü (İstanbul, Türkiye), urunsen@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-0893-3628 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 20.01.2023-kabul tarihi: 20.02.2023; DOI: 10.29000/rumelide.1252787]

the poetic is nourished by the theme, this theme is nourished by tragic consciousness or sensation, and for this reason, his poetry presents a thematic unity. Pain is the central theme that gives birth to tragedy in Metin Altıok's poems and also springs from it. Not all poems are tragic texts, but Metin Altıok's poem reflects the traces of tragedy when taken as a whole with thematic dignity. These poems are also texts illuminating the differences between the real subject and the poet's subject in poetry. In this study, the poems of Altıok were analyzed based on the argument that thematic integrity is the main element that establishes these poems and gives them their characteristics, and it was concluded that the tragedy created the said characteristic. Tragically, it was determined and interpreted based on the themes of loneliness, death, statelessness/ nomadism/ exile, which are secondary themes that feed this central theme with pain as the central theme that gave birth to it, and the qualities of the poet subject and no evaluation was made in the context of autobiographical traces and reflections of the real self.

Keywords: Metin Altıok, poetry, tragic, pain, loneliness

Giriş

Tek ve biricik bir trajik tanımı yapmak, kavramın devingenliği ve dinamizmi itibarıyla mümkün değildir, yine de trajiğin ne olduğuna dair felsefi ve estetik akıl yürütmeler, tarifler ve bunlardan yola çıkarak şekillendirilen akademik çalışmalar trajiğin kavramsal çerçevesini ortaya koyar. Trajiğin bugünkü kavranışı aynı zamanda onu bugünkü anlamıyla şekillendiren, aynı nitelikleri haiz yaşamsal ve zamansal bir akışın neticesidir. Temeli itibarıyla bir tür olarak tragedya ile ilişkilendirilmeden hakkında söz söylenmeye başlanamayan trajik, modern ve sonrasında, ilk kavramsal anlamından farklı bir içeriğe sahiptir. Bu çalışmada da trajik kavramının bu devinmiş kavramsal çerçevesine yaslanılmaktadır. Trajik hakkında yapılan akademik çalışmaların hemen hemen tümü, kavramın felsefede, estetikte, sanatta çok üzücü ve acıklı olanı karşılayan günlük dildeki anlamından farklı bir anlam taşıdığı belirterek söze başlar. Oysa Williams, *Modern Trajedi*'de edebî tür olarak trajedinin, günlük dildeki anlamlarından ayrı ele alınamayacağını ya da tanımlanamayacağını vurgular (Williams, 2018, s.35-38).

“Trajedi en genel anlatımıyla, kahramanların kendi seçimleri veya hataları nedeniyle yıkıma uğramalarıdır” (Akgül, 2017, s. 153). Trajedi, ya da antik trajedi/tragedya ile ilgili öncül kaynak kabul edilen *Poetika*'nın yazarı Aristo'dan ilhamla söylenirse “trajik duyguyu yaratan, asil ve erdemli bir karakteri yıkıma sürükleyen olayların gelişimidir” (Akgül, 2017, s. 157). Trajiğin altında yatan çatışma iyi ile kötünün ya da zıt kuvvetlerin çatışması değildir çünkü zaten mutlak kötü ile mutlak iyi arasında taraf belirlemek bir seçim değildir. O halde trajiğin altında yatan çatışmada, iki olasılık ve olanak arasından birinin tercihi ancak öbürünün de mümkün olabilirliliğinin miadını doldurmuş ya da olanaklılığını artık yitirmiş olmasından kaynaklanan bir durum söz konusudur. Trajik karakter kötü değildir, başına kötü bir şey gelendir. Trajedi bir anlamda “ideallerinin büyüklüğü ile insanın bunları gerçekleştirebilecek güçte olmamasından kaynaklanan çelişkinin tetiklediği umutsuzluk ve düş kırıklığından doğar” (Kadıoğlu, 2022, s. 126). Bonnard, antik ozanlara göre tragedyanın amacının, dünyanın gidişatına egemen olan acı yazgıyı insanların bilincine ulaştırmak, insanlık acısının bilincine varmak olduğunu söyler (2001, s. 11). Bonnard'ın, antik çağ ozanları ve tragedya için söylediği bu sözler özü itibarıyla modern ozanı da karşılar. Keder de acı da trajikte içkindir, Coşkun, Léoni'nin *Candide ya da İyimeserlik* için yazdığı önsözdeki ifadelerinden yola çıkarak trajik kahramanı “artık katlanılmaz olmuş bir acıda” (2016, s.1) aramak gerektiğini söyler. “Kendisine dayatılan zorunluluğu karakteriyle yoğuran trajik kahraman, karakterinden dolayı onu isteyerek sahiplenir, isteyerek kendine mal eder” (Coşkun, 2016, s. 7).

Kuralları ve çerçevesi katılıkla belirlenen antik trajedinin alımlanışı da trajedi kavramı da zamanla değişir. Aristo, tragedyanın temeli ve ruhunun öykü olduğunu söyler (Aristo, 1987, s. 25) ve bir tür olarak tragedyayı katı kurallarla tanımlar. Trajiğin tanımlanışında ise, artık bir tür olarak tragedyada olduğu gibi kalıplaşmış koşullardan söz etmek pek mümkün görünmemektedir. Özellikle Nietzsche, Sichel ve Camus'ten sonra, felsefi bir kavram olarak trajiğin yorumlanabilirliği ve anlamlandırılabilirliği genişlemiş, dolayısıyla modern anlamda trajik için antik anlamdaki trajiği tanımlarken söylenenlerin keskinliği kullanılamaz olmuştur. Örneğin Kadioğlu'nun Dienstag'dan aktardığına göre:

Nietzsche, Aristoteles'ten beri benimsenen tragedyanın insanlık durumunun korkunç hakikatini yarattığı duygulardan bir tür arınma sağladığı görüşünü reddeder. Tragedyanın etik davranış konusunda öğretici olacak bir ahlak dersi içerdiği görüşünü de reddeder. Nietzsche'ye göre tragedya yalnızca insan varoluşunun presokratiklerin betimlediği korkunç durumunu açıkça gözlerimizin önüne serer, bu öyle bir durumdur ki, tragedya olmasa görmekten kaçınırdık (2022, s. 125).

Özellikle iki olumlu değer çatışması, bunlardan birinin seçimi, hata ve yıkım gibi kalıpların artık eğretilmeli bir düzlemde farklı görünüşlerle karşılanabilirliği mümkün olsa da stereotipik ilkeler yaratmadığı açıktır. "Trajik olanın tanımında yer alan bir olumlu değer yaşayabilmesi için, yine bir olumlu değer yok olması koşulu, artık koşul olmaktan çıkmıştır" (Çığrı Yıldırım, 2018, s. 27). Trajiğin ilksel özelliklerinden biri olarak vurgulanan çatışma ya da olumlu değerlerin bir aradalığı ile seçim-vazgeçme tezadı bugün antik çağ tragedyasının öznesi olan insanın sebepleri ile aynı sebeplere dayanmaz. Balcı'nın aktarımla trajik, "özgürlük ve zorunluluk diyalektiğini; toplumsal gelişmenin birey ile toplum arasındaki çelişkilerini, güzel olan ile çirkin olan arasındaki mücadeleyi dile getiren estetik kategorisi" (Akt. Balcı, 2008, s. 14) olarak tarif edilmektedir. Antik çağdaki insanın konumu ile ortaçağdaki insanın konumunun farklılığı trajik kavramını, trajik durumu, çatışmayı ve insanı nasıl etkilediyse modernizmle beraber konumu değişen insanın merkezinde olduğu trajik de artık yeni bir kavrayışın ve çatışmanın mahsulüdür. Ortaçağda, öte dünya inanışının telkin ettiği "çıkış" ile sönmüş olan trajik, Rönesans ve sonrasında insanın özgül ve dünyevi bir varlık olarak tanımlanmasıyla dönüşerek yeniden doğar. Modern trajikte, antik tragedyalardaki insan-tanrı-irade çatışmasının yitireni ve çaresizi insan, kendi içindeki çatışmanın çıkmazları ile benzer konuma sürüklenendir. Yani "modern trajik bilinç, insanın bu dünyadaki yalnızlığına, özgür iradesiyle yapacağı seçimlerindeki çikışsızlığa dayanır" (Akt. Balcı, 2008, s. 15). Trajiğin özü, insanın özgürlüğü bağlamında aslında aynıdır, aşkın varlıkların iradesi karşısındaki çaresizlik, aşkın varlıklara atfedilen iradenin ve gücün dünyevi karşılıkları addedilebilecek kurum, kişi ve toplulukların iradesi karşısındaki çikışsızlığa evrilmiştir. Ahmet Cemal'in yeni trajik insan dediği bu varlığın çikışsızlığı artık özgür irade ile yapılan seçimler ve kendi ruhsal çıkmazlarından kaynaklanır (2015, s. 106).

Trajediyi edebî bir türle sınırlamadan "moderniteye özgü tarihsel uğraklar içinde bir deneyim olarak konumlandır[an]" (McCallum, 2018, s. 12) Williams'ın çerçevesini çizdiği ve tanımladığı modern trajedide, bireysel olanın baskınlığı antik trajedi ile kendi arasına bir çizgi çeker. Örneğin antik trajedide "koro ile trajik kahraman arasında kurulan ikililiğin yerini giderek bireyin kendi içindeki bölünme ve parçalanma alı[r]" (Kurt, 2019, s. 81). Modern trajedide merkezde yine acı vardır ve trajik olan özü itibarıyla aynıdır ama bu defa acı bireyin acısıdır, dolayısıyla trajik hata ve trajik düşüş de öznel ve bireyseldir. Birey, antik trajedideki kahramanın stereotipik ahlaki temsillerinden arınmış ve kendi koşulları içinde var olmuştur. "İçerdiği izlekler dolayısıyla 'Dünyada yersiz yurtsuz olmak, suçluluk duygusuyla oradan oraya dolanmak, öz-benliğin ve başka insanların bütün ilişkileri aşan bir arzuda tükenmesi' gibi modern trajediye oldukça geniş bir devinim alanı sunmuştur (Kadioğlu, 2022, s. 126).

Trajik, tragedyanın türemesi itibarıyla, sanatsal ya da estetik üretimle ilintilidir. Bir anlamda, trajik olan, bir sanatsal tür olan tragedyayı yaratırken tragedyaya da bir kavram olarak trajiği doğurmuştur. Yani trajik, aynı zamanda sanatsal bir itkidir. “Hartmann’a göre hayat içinde trajik, insana ait üstün bir değer çöküşüdür ve bu çöküş kendi özüne estetikte kavuşabilir” (Akt. Balcı, 2008, s. 17). Tunalı, trajiğin özce estetik olmasına rağmen ya etik nitelik içinde ya da psikolojik bir olay olarak anlaşıldığını belirterek, karmaşık bir fenomen olarak trajiğin bu nitelikleri haiz olması sebebiyle böyle anlaşılmasının beklendiğini vurgular. Bununla beraber Aristo’nun, trajiği tragedyanın yola çıkarak tanımlamasını, bu tanımlamayı trajiğin özünü değil etkilerini göstererek yapması sebebiyle trajiğin neliğinden uzaklaşmak addeder. Tragedyanın yola çıkarak ahlaki amacı öne almak trajiği tanımlamaya yetmese ya da estetik dışı bir tanım sunsa da, tragedyanın sunduğu hazzın güzel değil yüce olanla ifadesini bulmasını özsel bir bütünlük sağlar. Trajik kahramanın “suçu olmayan suçluluğu” tragedyanın ahlaki ereği ile ilgilidir ve trajik kişi tam da bu sebeple ahlak, adalet, kötülük, düşkünlük bakımından bir olağanüstülük taşımaz. Jaspers, trajiğin özünün suçun ne olduğunun anlaşılmasıyla ortaya çıkarılabileceğini savlar ve bu suçun eylemde değil insanın varoluşunda temellendiğini söyler. “ ‘Doğru nedir?’, ‘Kim haklı?’, ‘Haklı, dünyada başarı sağlıyor mu?’, ‘Doğru, daima yeniyor mu?’” soruları tragedyanın daima aradığı ve sorduğu sorulardır. (Tunalı, 2008, 237-238). Trajik olanda insanın büyüklüğünü görmek ve trajiği estetik bir değer duygusu olan yüce ile birleştirmek, belki bu sorulara yanıt aramaktan ve bulduğu yanıtlarla tatmin olmasa da doğru tarafta olmak için insan olmanın onurundan ödün vermeyen karakterle bu bağlamda ilişkilendirilebilir. Yücenin ortadan kalkmasının trajiği de ortadan kaldıracığı kabulü, yüceyi duyumsayan ve yaşayan insanın bu duyumsayış ve yaşayışın etik ilkelerinden ayrılmasının bunların sebep olduğu trajik duyusu ve tavrı ortadan kaldırması ile aynı şeydir.

Nietzsche, *Tragedyanın Doğuşu*’nda, Yunanlıların kendilerini kötümserlikten kurtarmak için arınma duygusu sağlayan edebî üretime yaslandıkları -bu üretim mitik metinlerden tragedyaya kadar geniş bir yelpazede düşünülebilir- ve estetik üretimle dünyaya katlanabildikleri fikrini ortaya atar (Nietzsche, 2011, s.21-31). Burada, bir yapıt olan trajedideki eylemden ayrı olarak trajik bir metni üretme eylemi de trajik bir tavır olarak, değiştirilemeyen gerçekle baş etme eylemidir. Aslında böylelikle, trajedi, trajik ve estetik üretim itkisi arasında bir koşutluk kurulur. Nietzsche’ye göre;

Dünyayı yeniden kendi evi haline getirmeyi başaran ve yaşama istencini kaybetmeyen Yunanlı, yaşamın acılarının farkında olmasına rağmen yine de yaşama sarılır ve onu güzelleştirmeye çalışır. O varoluşun korkulu ve zalim yanlarını biliyordur bilmesine ama, yaşayabilmek için bunları örtmeyi başarmıştır (Akt. Coşkun Özüaydın, 2019, s. 50).

Akgül, Trajedinin iki temel özelliği olarak bir olay örgüsü sanatı olmasını ve tarihsel, kültürel dönüşümlerden ziyade insanı insan yapan temel davranış kalıplarından türemesini vurgular. Fakat bunlar daha çok antik trajediye has özellikler gibidir. Modern trajedide yalnızca tür değil trajik olanın anlamı da değiştiği gibi trajik duygu yalnızca olay örgüsü ile aktarılmanın sınırından kurtulur. Şiirde trajik, ilk anlamlandırılmış ve açıklanmış halinden farklı olarak olay örgüsü etrafında yaratılmaz, yine trajedinin unsurları, örneğin ölümcül hata bariz bir örnekle sergilenmez. Modern şiirde trajik, daha çok trajedinin eğrilemeli bir yeniden inşası gibidir.

Metin Altıok’un şiirlerinde sesi işitilen şair özenin ya da personanın trajikliği, şüphesiz antik dönem tragedyanındaki karakterlerinki kadar bariz ya da sınırları keskin bir trajiğe denk düşmez. Yukarıda değinildiği gibi, trajiğin modern kavranışı farklıdır ve bu yeni kavrayış pek çok açıdan Altıok’un şiirlerinde kendini gösterir. Dolayısıyla çalışmanın bundan sonraki kısmında Altıok’un şiirleri trajiği gösteren, doğuran ve yansıtan tematik yanları ile incelenmiş, şiirleri dışındaki yazıları ve onun hakkında

yazılanlar/söylenenler de ikincil kaynaklar olarak bu incelemede kullanılmıştır. Metin Altıok şiirinde trajiğin izleri; “Trajîği Yaratan ve Trajiktan Doğan Merkezî Tema: Acı” ve “Trajîği Besleyen Temalar: Ölüm, Yalnızlık, Yurtsuzluk-Göçebelik-Sürgünlük” başlıkları altında tasnif edilerek yorumlanmıştır.

Bu çalışmada Altıok'un biyografisinin, şiirleri yorumlamanın kaynağı olarak kullanılmamasına, incelenen şiirlerin dışsal gerçeğin aktarımı sayılmamasına ve Metin Altıok ile şair öznenin/personanın ayrı tutulmasına özen gösterilmiştir. Çünkü şiiri, hem şairin gerçek beninin hem de dış gerçekliğin doğrudan yansıması saymak onun sanatsal bir tür, estetik bir yaratım olduğu hakikati ile çelişir. Üstelik “Tomaşevski'nin de işaret ettiği gibi, genelde 'şair kendi hakiki özgeçmişini değil, ideal biyografisini kendi yaratımının öncülü sayar'” (Boym, 2010, s. 42). Bundan başka, şairin “ben” derken kendinden söz etmediğini (Altıok, 2018, s. 64) savunan Altıok'un, özellikle şairi gerçek bir insan olarak almaktansa şiirlerindeki özne olarak almak gerektiğine dair sözleri bu tutumu pekiştirmiştir:

Şairin kimliğini, nasıl bir insan olduğunu anlamak için onun aramızda dolaşan, ekmek kesen, acıkan ve âşık olan kişiliğini bir yana bırakmak gerekir. (...) Öyleyse nasıl tanıyacağız şairi? Onun nasıl bir kişiliği temsil ettiğini nereden bileceğiz? Bu sorunun cevabı; şairin iç yaşantısını ve iç değerlerini dışa vurduğu şiirde olmalıdır. Çünkü her şair şiiriyle olunması gereken bir insan modeli önerir. Duygudaşlık yoluyla okurunu bu insana yönlendirir. Şairin nasıl bir insan olduğu bu önerisinde gizlidir (Altıok, 2018, s. 61).

Son olarak Metin Altıok'un şiirleri bütünsel bir bakış açısı ile incelendiğinde, hiç kuşkusuz şair öznenin gerçek öznenin kendine aktardığı duyum, duyuş, düşünüş etkileri ile biçimlenmiş olsalar da şairin gerçek benini mümkün olduğunca dışarıda tutma çabası fark edilmektedir. Gerçi “metin ile yazarı arasındaki ilişki meselesi kesinlikle biyografi meselesine, biyografinin geleneksel edebiyat tarihindeki kuşkusuz abartılı rolüne ('şahsı ve eseri'), yeni eleştirinin biyografiye karşı açtığı savaşa (büyük harfli Metin) indirgenemez” (Compagnon, 2022, s. 61) ise de örneğin, sosyalist ve devrimci bir aydın olarak Metin Altıok, üstelik toplumcu şiirin yeni bir atak yaptığı yıllarda sosyalist ideolojiyi yankılayan bir şiir kurmaz. Dış gerçeklikte, örgütlü siyasi mücadelenin içinde olmasına rağmen estetik eyleminde gerçek benin ideolojik fikirlerini dışarıda bırakarak başka bir şair özne inşa eder. Bu yüzden Metin Altıok'un şiirleri çözümlenirken sözgelimi annesinin sevgisizliği, çocukluğunun sevgisizlik ve ilgisizlikle geçmesi, Bingöl'e tayin edilmesi, kızına duyduğu özlem gibi çoğunlukla aslında şiir dışındaki kaynaklardan, tanıklıklardan, anılardan ya da şairin sanatsal olmayan üretimlerinden takip edilen gerekçeler, şiirlerinin yegâne tematik kaynakları olarak sunulursa hem şaire hem de onun şiirlerine haksızlık edilmiş olur. Bu sebeple metin merkezli bir inceleme yapılması, dışsal gerçekliğin bariz etkilerinin şiiri etkilemesi dışındaki biyografik unsurların ve dış gerçekliğe ait bilgilerin yorumlama sürecini şekillendirmemesi tercih edilmiştir. Tüm bunlara ek olarak, şairin hayatı ve şiirlerindeki otobiyografik izler de bilimsel çalışmalarla zaten ortaya koyulmuş olduğundan, onları tekraren söylemek gereksiz görülmüş ve şair özne ile şiirlere odaklanılarak trajik duyusunun izlerini açığa çıkaran bir çözümleme yapılmıştır.

Metin Altıok şiirinde trajik izler

“[Ş]iirin kaynağı nedir?’ sorusunu ‘Yaşam’dır diye cevaplayabiliriz” (Altıok, 2018, s. 25) diyen Metin Altıok'un, şiirlerinin merkezinde ben vardır ve trajik bağlamında düşünülecek olursa merkezde benin (şair özne de ben'dir) olması kaçınılmazdır. “Kendinin dışına bir türlü çıkamaz şair, çıkmak istemez de belki, bunu özellikle yapar” diyen Doğan (2006, s. 236), bu durumu Altıok'un şiirinin kurgusal olmaması, savrulan değil kontrollü olması ile ilişkilendirerek bu kontrolü sağlama amacının şairin biçim tercihlerini belirlediğini saptar. Şairin kendisi de, şiiri bir “disiplin” olarak tanımlar. Ona göre şiir, “Duygulara açıklık ve seçiklik kazandırır. İnsanın iç karmaşasını intizama getirir ve gerçekten daha

gerçek olmaya eğilimlidir.” (Altıok, 2003, s. 145). Ahmet Telli de Metin Altıok’un şiirinin “ben”in şiiri olarak kabul eder (2003, s. 193-199). Onun şiirinde vurgulanan bir başka özellik dilin yalınlığı ve imgelerin anlaşılabilirliğidir. Metin Altıok’un şiirinde imge, daha çok benzetme ilkesinden yola çıkarak kurulur. Şiirinin merkezinde, dizinin ya da imgenin olduğu farklı açılardan savunulabilir, şiiri hakkında kendi düşünceleri de bunu destekler ancak yine de bu şiire özgüllüğünü kazandıran, biçimle kontrol altına alınmış, intizama sokulmuş bütüncül bir tematik karakter sergilemesidir. “Altıok, ilk kitabındaki şiirlerde ‘betimsel imgeleme’ çabasında isteğini gerçekleştirmez; ama motiften imge çıkarma arayışı şiirlerine imgesel bir bütünlük kazandırır” (Doğan, 2006, s. 238). Şiirlerinde imge ve tema arasında bütünlük, imge ve nesnelere arasında da genellikle benzetme esaslı bir ilişki olan şairin şiirlerinde imge öne çıkar. Altıok’un şiirlerindeki imgeler, temalarla örtüşerek şiirsel bir bütünlük yaratır, yani onun şiirinde yalnızca tematik bir bütünsellikten ve tutarlılıktan değil imgesel bir bütünlük ve tutarlılıktan da söz edilebilir. Belki “Şair imgeyi parlatmayı bildiği kadar onu şiirin içinde eritmeyi de bilmelidir” (Altıok, 2018, s. 20) derken kastettiği de budur. Altıok’un imgelerinin görsellik ile ilişkisi de belirgindir. Onun şiiri “olaydan ya da hareketten neredeyse arındırılmıştır; onda durum ve durumların yorumu baskındır. Bu da gözlemi getirir şiire” (Doğan, 2006, s. 239). Gözlem ve imgenin yaratılışındaki benzetme ögesi, Altıok’un ressamlığı ile ilişkilidir. Buna, “resim ile şiir arasında başka tür bir simetri” diyen Alpay, Metin Altıok’un resmi bırakıp şiirde karar kılarken görselliğin bazı olanaklarından vazgeçmemesinin onun ayırt edici özelliklerinden birine dönüştüğünü savlar (Alpay, 2020, s. 119).

Metin Altıok, şiire ahenk, ses, imge, tema vs. açısından bir yenilik getirmemiş, bilineni kullanmış görünmekle/ görülmekle birlikte bu bilinirden bir özgünlük yaratmıştır. “Metin Altıok’un şiiri, belirli temalardan çeşitleme yapmanın ustalık örneğidir” (Hızlan, 2003, s. 207), yani şiirinin karakteristiği tematik unsurda ortaya çıkar. Şiirlerinde kullandığı baskın temaların evrenselliği ve tarih boyunca şiirsel üretimin içeriksel özünü oluşturmaları -gerçi tema özü gereği böyledir- bunlardan özgün bir şiir çıkarmayı ancak onları özgün ayrıntılarla yeniden üretmekle mümkün hale getirir; Metin Altıok’un şiirlerini *onun* şiirleri yapan bu yeniden üretmedir. Trajik bir özne olarak şairin duyusu ve çatışması, dilin ve detayların kullanımını da belirleyerek şair kimliğini inşa etmiştir. Kahyaoğlu’na göre Metin Altıok’un işi “trajik olanın üstüne gitmektir” (2003, s. 255). Yine ona “alaturka ozan” yakıştırmasını yapan İnce, kendisi için trajik ve trajik olan sıfatlarının Metin Altıok’tan hiç ayrılmadığını söyler (2003, s. 78). Metin Altıok, aşağıdaki sözlerinde şiiri trajik bir metin, trajik öznenin estetik üretimi olarak almadığını gösterir: “Bütün insanlık tarihini insanın bütünleşme ve bu bütünlük içinde özgürleşme savaşımı olarak özetlemek mümkündür. İşte şiir bu bütünleşme çabasının trajik ürünüdür” (Akt. Perinçek, 2003, s. 104). Şair, kendisiyle yapılan mülakatta, bir soruya verdiği yanıtta da bu çalışmada da odaklanılan acı ve trajik arasındaki bağlantıya değinir hatta trajiğin tanımını yapar:

Şairin acısı ve mutsuzluğu, insanın yüceliğine olan inancıyla, dönemindeki insan erozyonu arasındaki çelişkiden kaynaklanır. Şair dönemini iyi okuyan bir kişidir. İşte onun bu yeteneği, trajik mutsuzluğunun temelinde yer alır (Altıok, 2003, s. 148).

Metin Altıok’un şiiri bir bütün olarak ele alındığında kurucu tematik gücün acı olduğu görülür. Acı, onun şiirinde sarkaçlanan bir temadır, kendisine eklenmeden anlamlandırılmayan farklı temalarla zenginleşir. Bunların başlıcaları; yalnızlık, ölüm ve yurtsuzluk/göçebelik/sürgünlük şeklinde sıralanabilir.² İkincil denebilecek bu temalar, acının şiirin merkezindeki kurucu tematik gücünü değiştirmez ama zenginleştirir, çoğaltır, genişletir. Merkezî tema ve ikincil temalar aynı zamanda onun şiirlerindeki trajik özü ve trajik şair özneyi kurarlar.

² Metin Altıok’un şiiri tematik olarak çok daha fazla başlığa ayrılabilir, buradaki iddia işlediği temaların bunlardan ibaret olduğu değil trajiği yaratmanın acı, acıyı ve trajiği besleyen de yalnızlık, ölüm, yurtsuzluk/göçebelik/sürgünlük olduğudur.

Trajiği yaratan ve trajikten doğan merkezî tema: Acı

Metin Altıok'un şiirinin merkezî teması acıdır. Hatta onun şiirini bir bütün olarak ele alabilmenin temel gerekçesi bundan kaynaklanan tematik bütünlüktür. Yukarıda da söylendiği gibi acı, sarkaçlanan bir temadır ve tematik çerçeveyi oluşturan diğer temalardan tamamen ayrılarak ele alınmaz. Acının, Metin Altıok'un şiirinin tematik bütünlüğündeki bu merkezî konumu, trajik özne olarak şair özneyi ve trajik duyusu da netleştirir. Altıok, acıyı şiirinin ve duyarlılığının temeli olarak imler ve bu acının gerekliliğinin yanı sıra kolektif bir zemine dayandığı, belki ontolojik bir kavrayışla duyulduğunu da işaret eder. Acının şiirlerindeki çokluğunun bir eleştiri gibi dillendirilmesine karşılık, acıyı gerekli bulduğunu ama onun şiirlerindeki acının somutlaşmış acıyı karşılamaya yetmeyeceğini de vurgular. Tam bu noktada, acının trajik bir itkiye dönüşümünü vurgulayan sözleri önemlidir:

Acı gereklidir ama yeterli değildir demiştim. Yeterli değildir, çünkü sadece duygusal zeminde kalan açılımsız acı giderek marazi duyguya dönüşür. Aslolan, bu acıyı bir sıçrama tahtasına; bir eylem zembereğine dönüştürebilmektir. Yani kişi kendisine acı veren olumsuzluklara başkaldırabilmelidir” (Altıok, 2015, s. 116).

Acının kavranışı ve kaynakları insanın ve hayatın evriminde dönüşse ve değişse de acı karşısında insanca duruş ve bu duruşun belirlediği kader özü itibarıyla değişmez. Trajik olanın yüce olanla ilişkisi de bu noktadan kurulur. Trajik insanın, en çileli hayatı onaylayan insan olduğunu söyleyen Nietzsche, “yaşamın uzun süren bir hastalık olarak görülmesine de yaşam hakkında tüm zamanlarda en bilgelerin hep aynı yargıya varmasına, yaşamaya değmez demesine de karşı çıkar” (Coşkun Özüaydın, 2019, s. 56). Burada Nietzsche'nin, *Tragedyanın Doğuşu*'nda, yukarıda da değinildiği gibi, kötümserlikten kurtulmayı ve onu yenmeyi, insanın varoluşunun dehşeti ile yüzleşerek onu kabullenmekle ilişkilendirdiği, tragedyayı bu kötümserlikten kurtulmanın göstergesi saydığı anımsanabilir. Dolayısıyla Altıok'un acıyı marazi duyguya dönüştürmeden sanatsal bir itki olarak kullanması trajiğin ta kendisine işaret eder. Altıok, bu acıyı duymaya kendini mecbur hisseder; bu evrensel ve insanca bir acıdır; şair “ben” dese de acı salt bireysel değildir ve şairin bu acıyla hesaplaşması gerekir. “Bugün onurlu insan, içinde bulunduğu olumsuzluklar karşısında, onları ortadan kaldırmak elinden gelmediğine göre, acı duymak zorundadır. Bu bir kefarete sorundur. Aydın kişi acı duyarak güzelliğin, inceliğin kefareti öder” (Altıok, 2003, s. 148). Burada bahsedilen “acıyı ortadan kaldıramamak”, kaderi dönüştürememenin karşılığı sayılabilecek trajik bir durum ise, acı duyma zorunluluğu da “onurlu” sözcüğüyle işaret edilen yüce insanın duymaya mecbur olduğu acı olarak trajik duyusu karşılar. Trajik öznenin eylemi de bu duyusu sanat eserine dönüştürmektir; böylece ortaya çıkan trajik bir şiirdir. Yine trajiğin bir göstergesi ya da yansıması olarak “O şiirler ‘acıyla’ ama kendine özgü bir huzurla, özenin telkin ettiği bir güven duygusuyla yüklüdürler” (Taner, 2003, s. 71). Üstelik Altıok, hayatında hep bir acı olduğunu ve hep acıdan yola çıktığını söyleyerek trajik bir özne olarak kendini de işaret eder. Bolat'ın, acının onun şiirlerindeki yerini ifade ettiği sözler, trajik duyusunun bir başka ifadesi olarak okunabilir: “[A]cı Metin Altıok'ta kesinlikle bir sızlanmaya giderek kabullenmeye düşmedi. Bunun nedeni de (...), acıyı sevinçle, mutlulukla birlikte, diyalektik bir varoluş sorunu olarak kavramasıdır” (2003, s. 2018).

Hem Yaşar, hem de Dağıstanlı, Metin Altıok şiiri üzerine hazırladıkları tezlerde acı kavramından söz ederken acının ilahi bir yönü olduğunu vurgulayarak Eski Ahit'te geçen “Acıların insanı”nın işaret ettiği mesihin daha sonra çarmıha gerilmiş İsa sembolü ile karşılandığının üzerinde dururlar (Dağıstan, 2010, s. 94; Yaşar, 2005, s. 116). Acı bağlamında Eski Ahit ya da Yeni Ahit, günah keçisi kavramı, acıların insanı ya da çarmıha gerilen İsa sembolleri elbette anılabilir ancak modern sanat ve modern insan için açıklayıcı olamaz zira artık “biçimlendirme ve kendini biçimlendirme, ortaçağdaki ‘İsa'nın taklidi’nden farklı olarak seküler/toplumsal bir çeşit ‘kendini yaratma’dır” (Boym, 2010, s. 56) Dolayısıyla modern

trajikte acıyı, günah keçisi, acıların insanı, çarmıha gerilmiş İsa sembolleri ile düşünmek de yeterli ve mümkün değildir.

Metin Altıok'un şiirlerinde acı, kendisinin de vurguladığı gibi şiirin tematik doğurgan unsurudur. Dara'ya göre acı, Metin Altıok şiirinin omurgasıdır (1983, s. 110). Bu acı zaman zaman,

Görüyorsun bir acıyı gidiyoruz seninle,
Örselenmiş söz yığınları bırakarak
Kırık tekerlekler gibi ardımızda (Altıok, 2018, s. 34).

dizelerinde olduğu gibi yalınkat, bireysel, manevi bir acıyı işaret eder gibidir. Ancak Metin Altıok şiirinin bütününe bakıldığında bu acının bireysel olandan insana ait kaçınılmaz acıya dönüştüğü görülür.

Acı, gittiğini geri dönen yavaş at,
Gizli ve tekinsiz öksesi yaşamann" (Altıok, 2018, 17).

dizelerinde yerleşik olamamanın kederini taşıyan bir göçebeliliğin acısını da işaret eder şekilde at ile sembolleştirilen acı, şiirin çok katmanlı yapısında yaşamayı süregelen bir yurtsuzluk ve göçebelik ile özdeşleştirirken bir yandan da yaşamın merkezine oturur; yaşamda bir olay ya da durumla gelen, gelip geçici olan bir hali değil yaşamın ayrılmaz bir parçasını oluşturur ve yaşam acıyla birlikte konulup göçülen bir göçebelik hali olarak algılanır. Bu yaşamın içindeki, bu yaşamı kabul eden, bu yaşamı sürdüren ve bu yaşamın özünde saydığı acıyı sanatsal itki olarak kullanan öznenin trajikliği,

Ben eğilmem gündüz ama,
Geceleri kanatırım kendimi" (Altıok, 2018, 43).

dizeleri ile ifadesini bulur. Çatışma, acının varlığı merkeze alındığında yaşanan ve yaşanmak istenen arasında belirginleşirken mecbur olunan yani yaşanan, şiirin adında da okunan çelişkiyi trajikğin yansıması olarak imler. Bu serüvenin trajik öznesi olarak şair öznenin/personanın parçalanmışlığı da dikkate değerdir. Acı, şair öznenin/personanın içkin ve özgül niteliği olarak belirir ve ontolojik bir öz kazanır zira acıyı çeken de çektiren de birbirine karışmıştır.

Hangisiydim acaba?
Önümsıra kaçan mı,
Kovalayan mı ardım sıra? (Altıok, 2018, 93)

diye soran şairin eylemini ve özünü şekillendiren acı, trajik öznenin kendiliğindenliğinin bir hususiyeti olarak da kaçınılmazlığı ortaya koyar. "Kendinin avcısı" ifadesini, şair öznenin kaçınılmaz olarak çektiği ya da kendisine çektirdiği acı olarak düşünmek mümkündür. Bu durumda

Çekip tetiği sonunda
Kendimi vurdum.
Ne av var artık, ne avcı (Altıok, 2018, 93).

dizelerinde dile döküldüğü gibi, acıdan kaçınma ve acıyı özü itibarıyla taşıma ikileminin kovalaması, acının mutlaklığının kabullenilmesi ile son bulurken bu sonla bütünleşen benlikler trajik özneyi kurarlar; "kaybolduğu dehliz" (Altıok, 2008, s. 93), şair öznenin/personanın acının içkin olduğu benliğidir.

Şair öznenin çoğunlukla yalnızlığı en çok duyumsadığı coğrafya ile özdeşleştirdiği kavak ağacı, “Öndeyiş”te, hüznünün ve yalnızlığının yakarısını vurgulayarak yinelenir. Bu şiirde acı, yalnızlığın ve hüznün birleştiricisidir; acıyı “yaşamın öksesi” diye andığı dizelerde olduğu gibi ondan doğan ve hiçbiri iyicil sayılmayacak tüm duyguların, yalnızlığın, kimsesizliğin, yurtsuzluğun, hüznün öksesidir.

Beni hoyrat bir makasla
Eski bir fotoğraftan oyduklar.

Orda kaldı yanağımın yarısı,
Kendini boşlukla tamamlar.

Omuzumda bir kesik el,
Ki hâlâ durmadan kanar (Altıok, 2018, 135)

dizeleri, yalnızlığın, garipliğin, hüznün ve elbette acının bütüncül bir imgesini sunar. Eski bir fotoğraftan *hoyrat* bir makasla *oyulmak*, dışarı çıkarılmak, yalnızlaştırılmak ve bunların acısını duymak anlamlarıyla genişler. Altıok'un şiirlerinde acı ile ilintili imgenin belirgin bir özelliği olarak acıyı doğrudan işaret etmesi gösterilebilir. Bu, imgelerinin temellerinin benzetme esasına dayanması ile de ilgilidir ama başat duygunun hâkimiyeti ve merkezîliği de sebep olarak düşünülebilir. Kesilen fotoğrafta kalan yanağın yarısı, fotoğraftan tamamen çıkarılmaktan daha acıklı bir yarım bırakılmışlığı işaret ederken, omuzdaki kesik el bu duyguyu pekiştirir. Şüphesiz görüntü olarak bir fotoğraftan kesilerek çıkarılan bir figür ile şiirde dile getirilen duygu görsel ve bütüncül bir yalnızlık ve acı imgesi yaratmaktadır ama burada şairin, bir fotoğraftan gerçekten kesilerek kendisinin çıkarılmasına âdeta ağıt yakar gibi bir şiir kurduğu düşünülemez. Söz konusu olan eğretilmeli ya da çok katmanlı bir yapıdır ve fotoğraftan kesilip çıkarılmak ile sevilen insanların haytalarından çıkarılmak, daha geniş katmanda yaşamın dışında bırakılmak birlikte düşünülebilir. Burada acının trajik niteliğinden çok trajik öznenin süregelen acısı belirgindir. “Acı düştü peşime arımdan ıslık çalar” dizesinde ifadesini bulan, şairin peşine düşüp ardından ıslık çalan acı, daimi bir hareket halinde olmaya ya da konup göçmeye benzetilen yaşam içerisinde şairin peşi sıra giden, onu kovalayan, onsuz olunmayandır. Belki bu sürekli göçebelik, yurtsuzluk ve yalnızlığın sadece sonucu değil sebebidir de; öyle ki acı bir süre sonra şairin yol arkadaşı olarak karakterleştirilir. Acının teşhis ile bir karakter olarak kurgulandığı şiirlerinde şair, kendisi ile konuşur gibi acı ile konuşur, ya da artık özgül varlığının ve benliğinin bir parçası olan acıyı konuştururken acı çeken benin sesini duyurur. Bu dramatik sayılabilecek şiirlerde şair özne/persona ile acı diyalog halindedirler ancak acı aslında şair öznenin benliğinin ayrılmaz bir parçası olarak, acının daimi varlığını anlamlandırmaya çalışan öznenin kendine dönük anlama çabasının merkezinde yer alır.

Şair özneye,

-Hey yolcu kurtulmayı düşünme benden,
Unutmayı deneme.
Seninle geleceğim gittiğin yere.
Çık yola boşuna yanıt bekleme.
Acıyım ben, hem biz hısım sayılırız seninle (Altıok, 2018, s. 139)

diyerek seslenen acı, şair özneye/personaya “yolcu” diye hitap eder. Zaten Metin Altıok'un şiirine bir bütün olarak bakıldığında, çok özgün olmasa da yaşamın bir yolculuk, şairin de bir yolcu olarak belirttiği

örnekler hemen göze çarpar. Fakat bu yolda olma hali, yolculuk ya da gariplik, geleneksel şiirdeki anlamsal ve çağrışımsal alanın dışına çıkarılmıştır. Bu âdeta mecbur olunan bir yolda olma, gurbette olma, sürgünde olma halidir, bir yurtsuzluktur, yerleşikleşmemektir, yalnızlıktır ve neticede ya da başlangıçta acı ile ilişkilidir; kaçınılmazlığı kabul edilen bu acı, söz konusu tüm duyuları ve bunların sahibi olan özneyi trajikleştirir. Aslında bu noktada, acının mutlaklığı ve yaşamın her daim içinde olacağı, daha doğru bir deyişle yaşamın her anına acının da içkin olacağı dile getirilmiş olur. Acıdan kurtulmak da, acıyı unutmak da mümkün değildir; acının varlığına dair yanıt beklemektense acının varlığını kabullenerek yaşamaya devam etmek gerekir çünkü onun ayrılmaz varlığına bulunacak bir yanıt da yoktur. Bu kişileştirme, trajik öznenin, acıya rağmen ve acıyla, ondan kurtulmadan ve kurtulmaya çalışmadan ama insanca olana bağlılıkla sürdürdüğü yaşamın ve daimi yaşamsal çatışmanın bir yansıması olarak okunabilir. Öte yandan acı, “suskun bir yol arkadaşıdır”; o sadece duyumsanan ve yaşananır, bu olağandır çünkü acı varlıkta içkin olandır, benliğin parçalarından biridir ve onunla konuşan aslında şair öznenin kendisi/personasıdır. Öte yandan acının pekiştiği, trajiğin duyumsanışının şiddetlendiği zamanlar ve durumlar vardır.

Ama ben beslenirim ayrılıkla,

Acının gurbettir memleketi (Altıok, 2018, s. 160)

dizelerinin gösterdiği gibi sevdiklerinden uzakta ve gurbette olmak bunlar arasındadır ancak şiirinin bütününe bakıldığında bu göçebelige mecbur olduğunu dile getiren pek çok dize ile karşılaşılır.

Örselenmiş onurunla

Şimdi neredesin? (Altıok, 2018, s. 184)

dizeleriyle kendisine, kaçınılmaz ve mutlak acıyı içkin benliğine seslendiği dizelerdeki duyusu, yaşamak istenen ve yaşanan arasındaki çelişkiyi kaynak olarak imler. Bununla beraber acı, trajik öznenin çaresizliğinin kefareti değildir; hatta çaresizlik acıyı adeta gerekser:

Çektiğin bunca acı

Kefareti değil unutma

Yaşadığın çaresizliğin” (Altıok, 2018, 184) .

Şiirlerin ben’e odaklanması ve şairin daha önce de anıldığı gibi kendinin dışına çıkamaması, hayata dâhil olamamakla eşdeğer görülebilir ve yine yukarıdaki çelişkiye dayandırılabilir zira yaşamaya mecbur olunan hayatta örselenen onur da aslında ödün verilmeyen bir benliğin, trajik bağlamında söylenecek olursa yüce insansallığın neticesidir. Sürgün, gurbet, yurtsuzluk ve yalnızlığa mecbur bırakılmak, bunlara sebep olan duruşun ve eylemin neticesidir; bu duruş ve eylemden ödün verilmemiştir ama buna rağmen yaşamaya devam edilmiş ve eylem olarak ortaya şiir çıkmıştır. Şair öznenin onurunun örselendiğini söylemesi, taviz vermeyen insansallığa yönelik bir saldırıyı imler, örselenmek sözcüğünün seçimi bu vurguda belirleyicidir ve nihayet ortaya trajik yalnızlığına mecbur bir insan koyar:

Ufkum puslu karanlık;

Tayfa çılgınlıklarıyla dolu

Günlerim gecelerim.

Başım önüme eğik,

Öyle dimdik değilim.

Tozlu merdivenlerimden

Kendimi içten içe

Bir çıkar bir inirim (Altıok, 2018, 186).

Acının, öznenin özgül bir parçası olduğu ve doğuştanlığı da trajik bir yansımadır. Bu acıyla ve acıya rağmen yaşamak, acının kaçınılmazlığından ve bu kaçınılmazlığın kabullenilmesinden ileri gelir. Bu bağlamda şairin

Kendimi bildiğim günden beri

Bir gizli canavarım var benim,

Kimsenin bilmediği (Altıok, 2018, s. 202)

dediği de trajik öznenin içkin ve özgül hususiyeti olan acıdır. Benzer şekilde “Gıncırıyor yüreğimde boşa dönen bir çıkırık” (Altıok, 2018, s. 209) dizesi, trajik öznenin özgül ve daimi, kaçınılmaz acısını işaret eder. Metin Altıok'un acı temasıyla biçimlenen şiirlerinde zaman zaman yaşamla ilgisi kurulabilecek çatışmaların en temelinde yer alan yaşam-ölüm, varlık-yokluk çatışmasına da değinilir. Bu çatışmayı, daha doğrusu bu çatışmayı çözmek konusundaki çaresizliğini

Kendine ve başkalarına yönelik,

Yokluk içinde bir varlığı sürdürmek (Altıok, 2018, s. 245)

olarak tanımlayan şair özne, “Kendimden geçmek için aylarca didindim;” (Altıok, 2018, s. 235) derken trajik bir özne olarak acı ile biçimlenen bu yaşamı benin ötesinde bir kavrayış, biliş ve duyuşla alımladığını gösterir. Bu evrensel ve insani çatışma “İnsan usul usul ölmek için gelir dünyaya” (Altıok, 2018, s. 235) dizesinde de ifadesini bulur; ölümün mutlak bir sonu işaret ediyor olmasına rağmen insanın bir şeyler edinmesinin, sevmesinin, onlara adlara vermesinin anlamını da sorgular. Bu sorgulanan anlamlar bir yandan yerleşik bir yaşamı da vurgular. Bu yerleşik yaşama sahip olmamak ya da olamamak da başka türlü mümkün olmayan bir hale, bir göçebeliğe, yurtsuzluğa dönüşür. Trajik, bu çatışmadan ve mecburiyetten de beslenir. Böylesi bir yaşamı şair sonsuz bir boşluğa düşmek olarak anlamlandırır:

Ben bir boşluğa düştüm;

Düşerim, düşerim hâlâ” (Altıok, 2018, s. 259).

Hiçliğe varmasa da hiçlik eğilimini hazırladığı düşünülebilecek varlık-yokluk, yaşam-ölüm çatışması son şiirlerinde şairin özne tarafından hiçlik olarak adlandırılır.

Birdenbire olur, beklenmedik zamanda;

İçinde belirsiz bir şey sezersin.

Yüreğinin yankılanan tınısında,

Bir şeydir de ne olduğunu bilmezsin.

Ne hüzündür, ne kederdir, ne acı;

Yalnızca kendisidir, kendine benzer (Altıok, 2018, s. 416)

dizelerinde görüldüğü gibi hiçlik, aniden gelen bir seziden doğar ve sadece kendisine benzeyen özgeliliği ile tanımlanamaz. Şair, hiçliğin acı, keder ve hüznü olmadığını söylerken aslında onlardan izler taşıdığını da gösterir. Buna rağmen tarif ettiği hiçlik, bunları barındırır ama bunlardan ibaret değildir. Gerçi buradaki acı, keder ve hüznü basit anlamları ile kullanılmışsa benzer ve Altıok şiirinin bütünlüğü göz önünde tutulduğunda buradaki hiçlik, trajik öznenin acıya daha çok benzer. Varlık-yokluk çatışması ya da tezadı var olanın yok olmasına dairdir ancak özünde bir paradoks değildir, paradoksal olan hiçlik

fikridir. Bu açıdan trajinin hiçlikle daha derinlikli bir söyleme dönüştüğü iddia edilebilir. Üstelik şair, gelip geçici olan bu özgül hissi bırakmamış, özneliğini bununla, bu ne acı, ne keder ne de hüznün olan hiçliği anlamlandırma ve tanıma çabasıyla kurmuştur.

Şöyle bir yoklamaktır sanki amacı,
Karıştırtıp aklımı geldiği gibi gider.
Ama ben inatla tetik durup bekledim;
Biraz daha bildim ki her seferinde,
İçimde bir taraz gibi sezinlediğim,
Hiçlikti özümün duygusal çeperinde (Altıok, 2018, s. 416)

dizelerinde de görüldüğü gibi hiçlik ya da trajik acı özünün bir parçası, öznenin bir bileşenidir ancak onu tanımak ve anlamak için çaba göstermek gerekir. Şairi ayrıklaştırılan ve trajik bir özneye çeviren, hiçliğin özünün duygusal çeperinde yer alması kadar bu çaba ve çabanın neticesinde eriştiği yerdir.

İşte ben yıllar yılı yarı ölü yarı dili;
O hiçliğe yazdım bunca harlı şiiri (Altıok, 2018, s. 416)

dizelerinin gösterdiği gibi trajinin önemli bir göstergesi ve estetik yaratımın itkisi olarak hiçlik ya da acı bir kez daha açıkça vurgulandığında, şair yaşamının kaynağını bu duyguda, şiirinin kaynağını da yaşamda bularak hem öznesi hem de yaratımı itibarıyla trajiği doğrular, trajik şair özneyi ve şiiri doğurur. Kaygalak, Metin Altıok'ta hiçlik duygusu ile ilgili şunları söyler:

Hiçleşme eğilimi, bu sürecin psikolojik arka planını oluşturan dizeler, kendi varoluşunu, bu dünyadan duygusal karşılığını üretememenin, ortalama bir oğul sevgisini yaşayamamanın, hem annesi hem babası tarafından bir yenilgiyle başlamış olması. Böylesi bir sevgisizliği besleyen ve gittikçe acıya dönüşen dizelerin farklı söyleyişlerle öne çıkması da bundan olsa gerek: Sürekli hatırda tutma ve marazdan kurtulmanın isteği. Ya da başka bir ifadeyle, kendi yok oluşunu severek ondan kurtulma çabası (2003, s. 187).

Metin Altıok'un şiirlerinde yaşamın anlamının değilse de iyicilliğinin sorgulanabilir hale gelmesi, kimi dizelerde, zamanın değerleri ve kötücüllüğü ile ilişkilendirilir ve trajik öznenin yalnızlığını vurgular:

Kim sürmüş altıok metin dünyanın sefasını
Kırletilmiş bir zamanı yürürken adım adım (Altıok, 2018, s. 280)

dizelerinde de görüldüğü gibi acının ve kötülüğün egemen olduğu bir zamanı yürümek olarak algılanan yaşamak, zaten keyif alınması mümkün olmayan bir yaşamaktır. Öte yandan bu acıyı duymamak, kırletilmiş zamanı idrak etmemek de mümkün değildir, zaten şairi trajik özne haline getiren de budur. Bu duyumsayıp, trajinin kuruluşunda seçim ve irade kavramları ile kurulan bağlantıyı da beraberinde getirir. Yani bir yanıyla doğuştan ve özü gereği acıya ya da trajiğe yönelik eğilim bilinçli kavrayışla kaçınılmazlığı ilan eder ve bunu kabullenen öznenin seçimi olarak biçimlenir:

Sen ömrünü gönölünce, hep yokuşta gittin
Gülünü dikenli bir saptı açmayı seçtin (Altıok, 2018, s. 282)

dizeleri zor olanın, bütüncül düşünüldüğünde acıya rağmen acıyla yaşamının ama insani olanın korunmasının ve bunun kaçınılmazlığının bir seçim olduğunu gösterir. Yukarıda da söylendiği gibi yaşamayı yolda olmak şeklinde sembolleştiren şair, “yokuş” ifadesiyle bu defa böylesi bir yaşamının

zorluğunu işaret eder. “Ömrünü gönlünce hep yokuşa gitmek”, zor bir yol olan yaşamı kendi duyuş ve bilinciyle seçen insana işaret eder. Bu yüzden şair öznenin yalnızlığı da hak edilmiş bir yalnızlıktır:

Şimdi sen ürperen ücra bir han gibisin
Sızlanma boş yere, çünkü bunu hak ettin (Altıok, 2018, s. 282).

Altıok'un şiirlerinin ve bu şiirlerdeki şair öznenin benin dairesinde -bu daire evrensel olana eklemlese de- biçimlendiği göz önünde tutulduğunda trajik özneye dair önemli bir bulgu “soru” olarak belirir. Özellikle “Sorulu Gazel”de dile getirilen bu soru, trajik öznenin anlama ve çelişkiyle, çelişkiye rağmen yaşama ve üretme durumunun altında yatan duyarlılığa işaret eder. Farklı şiirlerin dizelerinde de görüldüğü gibi yaşam yine bir yolculuktur ancak bu kez yolculuk zamanla bütünleşik bir imgedir. “Unutma altıok metin, durmak bilmez akar zaman” (Altıok, 2018, s. 287) dizesinde olduğu gibi daima yolda olmak haliyle kavranan yaşam, zamanla ve onun akışıyla da özdeştir.

İnsanoğlu gide gele gündüziünden gecesine
Gün olur canlı bir soru edinir kendisine (Altıok, 2018, s. 284).

dizelerinden anlaşıldığı haliyle insanın yaşama dair çabasının temelinde yer alan kendisine bir soru edinmektir. Bu sorunun nelğine dair detaylarla şekillenmekten çok sorunun ve öznenin özgüllüğünün soruyu gereksediğine dair vurgular öne çıkar. Sonunda şair özne, bir istifham ile ve doğrudan kendisine hitap ederek kendi sorusunu ifade eder:

Neydi altıok metin senin dikbaşlı sorun
Ki yıllardır gurbeti mesken ettin kendine? (Altıok, 2018, s. 284).

Şairin yalnızlığının, yurtsuzluğunun, gurbet hissini, yalnızlığının kaynağı da bu sorudur. Yukarıda da örneklendirildiği ve açıklandığı gibi, bu çok katmanlı bir imgedir; bir yandan trajik öznenin mecburiyetini göz önüne serer, bir yandan bu öznenin seçimlerinin neticesinde gelişen yaşamın kaçınılmazlığını vurgular, bir yandan da tüm şiirlerinde duyulan yaşamın bir devinim, bir hareket ve bir yolda olma hali olarak şekillenen imgesini genişletir ya da berkitir. Sebepler ve neticeler döngüsel biçimde birbirlerine dönüşürler. Şiirler, hâlihazırın ifadesi olarak alındığında sesini duyuran özne, bu hâlihazırda trajiğin kaçınılmaz sonunu yaşamaktadır. “Kalana Gazel” yaşam karşısında şair öznenin kabullendiği sonu imleyen dizelerle örülmüştür. Bunların en belirginleri,

Sanmayın ki gün görmedim bu dengesiz dünyada
Gördüm ama bozbulanık, aklımda bir akış kaldı.
Bana geçen bunca yıldan bir uyusuk kış kaldı (Altıok, 2018, s. 287).

dizeleridir. Burada beliren, trajiğin mutlak sonuna artık varıldığı ve bu sonun değişmezliğidir ki trajiğin özündeki kabule de işaret eder. Bu acının önemli özelliklerinden biri paylaşılabilir olmasıdır.

Yarana tuz basar gibi
Sızlattın kendini için için
Acını göğsüne gömmeyi
Daha çocukken öğrendin (Altıok, 2018, s. 291)

dizelerinde paylaşılmaz, kaçınılmaz ve yaşamı biçimlendiren etkisiyle bu acı, yukarıda da dile getirildiği gibi âdeta doğuştan gelir ve öznenin özgül bir bileşeni olarak onu şekillendirir. Ancak acının yalnızca duyumsanan bir acı olmadığı bu şiirde bir kez daha belirgin biçimde örneklenir.

İşte o bastırılmış acıyla

Soluklandı kostak şiirin (Altıok, 2018, s. 291).

dizelerinde ifade edildiği gibi özneyi ve onun yaratımı/üretimi olan şiiri trajik kılan, bir kez daha acının yaşama edimini biçimlendirmesi ve estetik yaratma eylemine kaynaklık etmesi olarak görünür. Trajîği yaratan ve süregelenleştiren acı, “Bir Kirpi Edindim” adlı şiirde kirpi olarak sembolleşir ve dizelere dökülür:

Bir kirpi edindim,

Hasret dedim adına.

Kuşakla sardım

Sıkıca sarığıma.

Koyuldum yaşamaya

Günlerimi onunla.

Acıyla nakışlandı

İçime çektiğim hava (Altıok, 2018, s. 314).

Görüldüğü gibi buradaki, şairin adına hasret dediği bir kirpidir ancak tematik bütünlük içinde hasretin doğurduğu acıya ve trajik öznenin duyumsayışına, yaşayışına eklenir. Kirpiyi benzetme ilkesine dayanarak inşa edilen bir imge olarak almak da olasıdır ancak çokanlamlılıktan uzaklığı imgeseli tartışmalı kılar. Açıkça ortada olduğu gibi, kirpi dikenleri ve bu dikenlerin batmasıyla verdiği acı itibarıyla hasret ve acının kendisi olarak tasavvur edilmiştir. Öte yandan canlı ve özneye aittir, kirpinin edinilmesi bunun bir sürecin sonunda gerçekleştiğini ve istence dayandığını düşündürür ve bir aidiyet ilişkisi olarak özne-acı ayrılmazlığını gösterir. Kirpinin sarığa kuşakla sarılışı ve dikenlerini batırarak verdiği acı benzer şekilde istence ve bilince dairdir, dikenlerin battığı yer sarığın geçirildiği baş, düşünmenin, duymanın, yaratmanın kısacası yaşama ve yaratma eylemlerinin merkezi olan beyindir. Yine, artık zihnin ayrılmaz parçası olan hasretle ya da daha genel anlamda acıyla yani sarığa kuşakla sıkıca sarılan kirpiyle yaşamaya koyulmak, yaşamın aleladelikten ve kendiliğindenlikten farklı bir çaba ve bilinçle yaşandığını gösterir. Hasret, trajîğin doğduğu çelişkilerden biri olarak yaşanmak istenen-arzu edilen-yaşanan-yaşanması kaçınılmaz olan denkleminde de bağlanabilir. İşte böylesi bir yaşamının neticesi öznenin içine çektiği havanın acıyla nakışlanmasıdır. Acı ve nakışlanmanın bir arada kullanılması oksimoron gibi düşünülebilir ve şiirsel söyleyişi güçlendirme çabasının bir ürünü olabilir. Ancak bunun ötesinde, acı-nakış ilişkisinin kaynağını da işaret eder, acı deyim yerindeyse kabullenildikten sonra varlığından anlama ve mecburiyete dair bir hazla memnun olunan ögeye dönüşmüş, aynı zamanda yaratıcı eylemin ve yaşamının da itkisine dönüşmüştür. Ancak bu daha önce anılan çırkık benzetmesinde de görüldüğü gibi kimi şiirlerinde de yürekle özdeşleştirilir:

Göğsümde ne ondurur,

Ne oldurur bir yürek.

Ben alevi giydim de

Künyeme külü

Adım diye geçirdim (Altıok, 2018, s. 427).

dizeleri kadim bir mecaz olarak yanmak-olmak-pişmek örtüşümünün yanı sıra yüreğin yanması ile acı arasında koşutluk kurar.

Trajiği besleyen temalar: Ölüm, yalnızlık, yurtsuzluk/ göçebelik/ sürgünlük

Metin Altıok'un şiirinde acı merkezî temadır ve ondan ayrılmayan, onu berkiten ikincil temalarla genişler. Acının, şiirin trajik yanını inşa etmesinden hareketle bu ikincil temalar aynı zamanda trajiği besleyen temalardır. Bu temalar; yalnızlık, ölüm, yurtsuzluk-göçebelik-sürgünlük olarak sıralanabilir.

Yalnızlık bir şiirin kurucu teması haline gelirken somut bir yalnızlık olarak elbette sınırlandırılmaz, hatta belki Altıok'un şiirinde yalnızlığın bu denli güçlü bir tema haline gelmesi zaman zaman somut olmayan yalnızlığına rağmen yalnızlık hissini onun hem gerçek benini hem de personasını yani şair özneyi biçimlendiren özgül bir ağırlığı olmasındandır. Yalnızlık, kimsesizlik ve yerleşik olamama ile nedensel bir bağ içerisinde şekillenir; bu bağıntıda neden ve sonuç döngüsel olarak birbirini besler. Metin Altıok'un şiirinde yankılanan yalnızlık, şair benin doğrudan yansıdığı bir temadır. Metin Altıok bir yazısında, şiirlerindeki yalnızlık temasının sembolik bir dizesini kullanarak şöyle der: "Ne var ki bana yalnızlığın korkunç saltanatı verildi. Ve ben birçok sevgili -gerçekten- dostumu kaybettim. Tabutlarını taşımak bile nasip olmadı". Burada görüldüğü gibi, şairin gerçek öznesinin dilinde yalnızlık sevdiklerinden ve sevenlerinden uzakta olmaktan çok uzakta bırakılmış olmakla ilgilidir ki akla doğrudan şairin sürgünlük duygusunun kaynağı olan Bingöl yıllarını getirir. Kaygalak, şairin yukarıda da ele alınan dizelerinden hareketle "Tahrif edilmiş bir fotoğrafın yalnız olmayı hep hatırdı tutmak ister gibidir. Böylece hep affedilmez olana yönelen, asla affedilemeyecek olana yönelen bir bağışlanamama/ bağışlayamama travması çıkar karşımıza" (2003, s. 187) diyerek Metin Altıok'un yalnızlık ve acı duygusunun altında yatanları irdelerken çocukluk yıllarından itibaren maruz kalan/ bırakılan konumuna ve bunun neticesinde gelişen bağışlanamama/ bağışlayamama durumuna işaret eder. Tüm bu duygular, şair özneyi yabancı ya da uyumsuz olarak nitelemeyi olanaklı kılar. "Modern anlamıyla yalnızlık paylaşamamaktır. Kişinin kendisini tarih ve toplum içinde konumlandırılmamasından kaynaklanır. Böylece 'öteki' yaratılır. Şair 'öteki'nin dünyasına ait değildir, o dünyadan yalıtılmıştır, yalnızdır. Bu anlamıyla yalnızlık, yabancılaşmayla paralel gider" (Yaşar, 2005, s. 108).

Unamuno'nun trajik duygu dediği şey, ölüm karşısındaki huzursuzluktan, bilinmezlikten doğan korkudan ve hep yaşama özleminden doğan duygudur (Akt. Ülgen Kaya, 2012, s. 17). Metin Altıok şiirindeki hayatın dışında kalmışlık hissi ile yaşamaya duyulan arzu burada tarif edilene benzer ve trajik bir duyuyu ortaya koyar. Zeynep Altıok, Dağıstan'ın kendisiyle yaptığı mülakatta, Metin Altıok ve şiiri için "Evet, ölüm teması çok fazla işlenmiş temlerden biridir. Bunun da sebebi vicdanı çok ağır basan [biri] ve insan sevgisinin yoğun olmasıdır" (Dağıstan, 2010, s. 349) der ve devam eder: "Ölümlü ciddi bir meselesi vardır her zaman. Hatta bir ölüm fantezisi olduğunu bile söylememiz mümkündür. (...) Ama ölümün yanında her zaman yalnızlık da vardır onun şiirlerinde. Aslında somut bir yalnızlığı olmamıştır hiçbir zaman" (Dağıstan, 2010, s. 250). Metin Altıok'un şiirinde ölümün yansımaları Alkaya şu sözlerle yorumlar: "Ölüm, hayatın belirleyici aktıdır. Tuhaf bir aşkla bağlıdır ölüme. Kimi kişileştirir ölümü, hayat kadar sağlam bir konuma oturtmak ister" (2003, s. 262). Ölümün, Metin Altıok'un şiirini besleyen aynı zamanda onun şiirinde trajik duyuyu belirginleştiren bir tema olması, onun yaratma itkisi olması ve estetik üretimle dönüştürülerek yaşamsallaşması demektir. Yine Alkaya'nın "Ölümü öne çıkarttığına, yaşama sevinci pırıltıları, çocuksu bir şakraklıkla kendini ele verir" (2003, s. 261) sözleriyle kastettiği de bu olsa gerektir. Ölüm, Metin Altıok'un şiirinde aşağıda incelenen kimi dizelerde kendisinin de dile getirdiği gibi bir tutku olarak belirir. Buna rağmen şair özne, "ölüme sıkı bir tutkuyla

bağlı olmasına karşın, ölümden önceki hayatı hep görmüş/göstermiştir” (Alkaya, 2003, s. 263). Gerçi bu hayat da zaman zaman ölümü aradığı ve acı ile çizilmiş, biçimlenmiş bir hayattır. Bu hayatın, Alkaya'nın “Ölümün kesinliğine karşı hayatı önceleyebilmek, üstelik bunu, ikiz kızkardeş ölümü dışarıda bırakmadan, hep göz önünde tutup, bir de onu severek yapabilmek, Altıok şiirini ayakta tutan tözdür sanırım” (2003, s. 263) sözleriyle dile getirdiği gibi yaşamı öncelediği iddiası şiirler merkeze alındığında tartışmaya açık olsa da “Önemli olan geç kalmak, gecikmek değil yarışa devam edebilmektir. İnatçı takipçisi olabilmektir hayatın” (Altıok, 2012, 85) cümleleri Metin Altıok şiirinin yaratımındaki trajik itkiyi öne çıkarır. Yavuz'un “Metin'in şiiri yaşamla yazı arasında bazan birini, bazan da ötekini olumsuzlayarak (ama sanırım daha çok yaşam'ı olumsuzlayarak yazıldı” (2003, s. 157) sözleri de aynı vurguyu içermeleri itibarıyla önemlidir. “Metin Altıok'un ölüm temine yaklaşımı metafizik değildir. Şair, ölümü bir kurtuluş veya acı bir son olarak görmez. Onun şiirlerinde ölüm zaten insanın içinde usul usul işlenmektedir” (Yaşar, 2005, s. 101).

Acı, yalnızlık ve ölümden ayrı düşünülemez olan ve bu temalarla iç içe geçen, farklı nüanslar içermekle birlikte aynı duyguya dayanan ve bu yüzden sadece biri ile adlandırılrsa eksik kalacak olan bir başka tema yurtsuzluk/göçebelik/sürgünlüktür. Gerçek anlamda yerleşik olamamanın ve kendisini yerleşik hissedememenin salt gerçekten ibaret dayanakları olduğu gibi öznenin şairliği ya da estetik üretimi ile koşutlukla biçimlenen trajikliği de bu duyusun sebepleri arasındadır. Özellikle Bingöl'e tayininin ve orada somut ve soyut anlamda, maddi ve manevi olarak, mekânsal ve zamansal boyutlarıyla deneyimlediği yalnızlığın tüm temaların olduğu gibi bu üçlü temanın altında yatan duyguların da gelişmesinde ve olgunlaşmasında, giderek yaratıcı bir itkiye dönüşmesinde payı olduğu muhakkaktır. “Aramıza derya-deniz koydular ve beni senin yüzüne hasret bıraktılar. Veballeri büyüktür” (2012, s. 29) diyen Altıok'un, kızı Zeynep'e yazdığı mektuplarda, şiirlerinden farklı olarak bu duyguların ona duyduğu hasret üzerinden işlendiği ifade edilir. Metin Altıok, bulunduğu ama yabancılığını daima duyumsadığı bu coğrafyada “Bir acıya sürgün” olduğunu söyler. Bu ifadeler birkaç farklı şekilde değişerek ve gelişerek aşağıda da görüldüğü gibi şiirsel söyleme dönüşürler. Yine şiirlerinde hemen hemen hiç karşılaşmayan politik ton, bu sürgünün gerekçesi olarak mektuplarda iştilir. Metin Altıok'a göre sosyalist olması, ona Bingöl'ün bile çok görülerek Sıddık Biğin adındaki öğretmenin öldürüldüğü Genç kazasına sürülmesine sebep olmuştur. Şiirlerinde ise trajik bir özne olarak yurtsuzluğu, göçebeliği, sürgünlüğü duyusu merkezdedir ve bu dış gerçeklikteki bir zaman dilimi ya da olayla sınırlandırılmayacak kadar özgül ve içkin bir duygudur. Dış gerçekliğe ve gerçek özneyle ait bu unsurların şiirlerinde şair öznenin trajik duyusu ile işlenmesi trajiğin göstergesi olmasının yanında, şiirlerin yorumlanmasında şairin gerçek özne olarak yaşadıklarının değil şair özne/persona olarak duyup estetize ettiklerinin esas alınması gerektiğini de gösterir. Hem yaşadığı coğrafyaya hem de zamana ait ve yaşama dâhil olamama duygusunun, dışarıda kalmışlığın beslediği göçebelik/yurtsuzluk/sürgünlük teması hayata karamsar bakışın da ispatıdır. Bununla beraber yine mektuplarında “[i]şte ben burada ödün vermemenin, boyun eğmemenin, yani onurlu bir yaşamın faturasını ödüyorum” (2012, s. 113) diyen Metin Altıok, gerçek beninden trajik bir şair özne yaratmasının altındaki sebebi, yüce insanlığa ya da insanca olanın yüceliğine atıf yaparak açıklar. Sürgün olma hali ve sürgünlük, insanın trajik serüvenlerinden ve duygularından biridir olma hali, insanlığın trajik serüvenlerinden biridir. Yalnızlık duygusu ile şair öznenin yabancılığı/uyumsuzluğu arasındaki ilişkinin bir benzeri sürgünlük ile yabancılık/uyumsuzluk arasında da kurulabilir. Birbirinden ayrı düşünülemez trajik bir öznenin bileşenleri olarak bu duygular aslında şair özneyi kendisini her yerde sürgünde hisseden biri olarak kurar çünkü onun aidiyet hissi zaten ya yoktur ya da zedelenmiştir. Aydoğdu, Metin Altıok'un şiirinde tekrarlayan bir izlek olarak sürgünü incelediği çalışmasında bu duygunun kaynaklarını şairin çocukluğuna, özellikle sevgisiz annenin etkisine dayandırır. Dışsal gerçekliğin etkileri bakımından gerçek özne/şair ve şair özne arasındaki ayrıma istinaden, bu çalışmada, yukarıda açıklandığı gibi Bingöl yılları da anne sevgisinden

mahrum geçen çocukluk da, zaman zaman bariz yansımalar sursalar da şiirleri çözümlerken dayanak alınmamıştır. Bununla beraber, Aydoğdu'nun, Metin Altıok şiirini ve bu şiirlerdeki şair özneyi trajikleştiren ve besleyen tematik unsurlardan biri olarak sürgüne dair söyledikleri önemlidir:

İnsanlığın trajik serüvenlerinden birisi olan sürgünlük, bireyin yersizliğine yurtsuzluğuna sebep olan ve içinde yaşadığı toplumdaki zorunlu kopma/koparıma, ayrılma halidir. Çoğu zaman bireyin toplumla, siyasi erkle, devletle savaşımdan doğan sürgün olma hali, bazen bir dışsal zorunluluktur bazen de bireyin kendisine ve çevresine yabancılaşması sonucu oluşur. Çoğu zaman sürgün olmak ile kastedilen bireyin anayurdundan, içinde yaşadığı toplumdaki koparılmasıdır. Ancak sürgünlük sadece bir toprak parçasından koparılmayı değil, bireyin varoluşsal sorunlarını, yabancılaşmayı, uyumsuzluğunu, dışlanmışlığını da içeren çok yönlü bir kavramdır. Bireyin ailesi, akrabaları ve çevresiyle uyumsuzluğu, iletişimsizliği, alması gereken sevgi, saygı, güven gibi duygulardan mahrum kalması sürgünlüğü, yabancılaşmayı ve uzaklaşmayı tetikler (2019, s. 79-80).

Yalnızlık, Metin Altıok'un şiirinde muhtemelen gece ve yalnızlığın duyumsanışının yoğunlaşması arasındaki sıklıkla kurulan bağlantıdan hareketle bazı dizelerde ay ile sembolleşir. "Ay; yalnızlığın değişmez devriyesi" (Altıok, 2018, s. 67) "Yalnızlığın buzdan ayı" (Altıok, 2018, s. 24) gibi dizeler bu bağlantının örnekleridir hatta "Yalnızlığın Buzdan Ayı", adımı bu sembolleştirmeden alır. Yalnızlığın buzdan ayı; gecenin, soğukluğun ve yalnızlığın mecazi birleşimi yeni ve özgün bir imge ya da sembol yaratmazsa da yalnızlığın duyumsanışına dair izler ihtiva eder. Yalnızlık ve soğuk arasında kurulan bir başka bağlantı,

Dokudum yalnızlığın bu serin kumaşını,
Sesime ayrılıklardan bir gömlek diktim (Altıok, 2018, s. 37)

dizelerinde görülür. Burada yalnızlık duygusunun kaynağı ilk olarak sevenlerden ve sevilenlerden ayrı olma, ayrı bırakılmadır. Sese ayrılıklardan dikilen gömlek, şiirlerinde bu yalnızlığı duyurmaya işaret addedilebilir. Bunların ardından gelen

Ölümü tastamam ezberledim de geldim,
Dilimde bu buruk türkü tadıyla
Bilmem ki burdan nereye giderim (Altıok, 2018, s. 37)

dizeleri şairin trajik acısını ve yalnızlığını besleyen diğer temaları gözler önüne serer. Ölüm ve yurtsuzluk-göçebelik-sürgünlük, yalnızlık ve acı ile iç içedir. Ölümü tastamam ezberlemek Aktunç'a göre Metin Altıok şiirinin ta kendisidir (2003, s. 202). Hakikaten ölümün bir fikrisabit olarak Metin Altıok'un pek çok şiirinde ön planda olduğu ortadadır. Ancak burada ölümü tastamam ezberleyerek gelmek, öznenin trajik çatışmasının da işareti olarak okunabilir. Yukarıda özellikle varlık-yokluk ve hiçlik bahislerinde değinildiği gibi, şairin ölümü tastamam ezberleyerek yaşamı sürdürme edimi, üstelik göçebelğe vurgu yapan gitme eylemi; sanatsal yaratımının temelini bunları koyması trajik izleri arasında sayılabilir. Şiirin devamında gelen dizeler, yalnızlık-soğuk bağlantısına ateş tezdadının eklenmesiyle bütünleşik bir metin yaratır.

Sonunda kendime bir top yangın edindim,
Soluğumla besledim dudağımın ucunda.
Ömrümün külüydü savrulan hep ardında,
Örterek yavaş yavaş bıraktığım izleri
Yanmış bir günün sürüklenen kanatlarıyla.
Koştum, durmadan koştum o küçük yangınla,

Adımın çaresiz kıyılarında kendi göğümü bulmaya (Altıok, 2018, s. 37).

Ölüm ve yaşam ikilemi bu dizelerde şairin benlik arayışının da özünü oluşturur gibidir. Kendisine edindiği bir top yangın, bu arayışın acısının ve trajikliğinin ifadesi olarak okunabilir. Edinmek, yukarıda da işaret edildiği gibi bilinçli ve istençli bir seçimi vurgular. Şairin yaşamı çoğunlukla hareket halinde, yolda olmak olarak sembolleştirdiği göz önünde tutulduğunda küçük yangını ile durmadan koşması, trajik acısıyla sürdürdüğü yaşamını imler gibidir. Aradığı kendi göğü, bir başka deyişle kendisi, benliğidir ve bu arayış da trajik öznenin arayışıdır. Metin Altıok'un şiirinde yalnızlığa her değini ya da temanın çıkarsandığı her dize trajik duyusu vurgulamaz. Tıpkı acının işlenişinde olduğu gibi yalnızlığın işlenişinde de kimi dizeler sadece bu temanın imgeleştirilmesi ya da bireysel duyumsanışı üzerine kurulur. Şiire adını da veren böylesi bir imgeleştirme/sembolleştirme girişimi "Bir Yalnızlık İşareti"nde görülür:

Ve bırakıp gittiğinde
Bir küçük boşluk kalsın
Alnını dayadığın yerde;
Bir yalnızlık işareti
İşleyen ta içime (Altıok, 2018, s. 50).

Bu dizeler, benin dışına çıkmayan ve deyim yerindeyse trajiğin izlerini barındıran dizeler gibi çok katmanlı olmayan bir şiire ait olarak görülebilir ancak burada Metin Altıok şiirinin bütüncül kavramışında önemli rolü olan başka bir hususiyet kendini gösterir. Bu, yolda olma halinin, göçebeliğin, yalnızlığın ve acının bütüncül bir imgesel ve tematik düzlem teşkil edecek şekilde kullanılmasıdır.

"Kiracıyım Bir Acıya", barındırdığı yalnızlık ve yurtsuzluk/göçebelik/sürgünlük vurgusuyla dikkate alınması gereken bir şiirdir. Yukarıda da ifade edildiği gibi Metin Altıok'un şiirinin merkezinde acı vardır. Ancak şairin bu acıya dahi kiracı olması, hem acının süreğenliğini hem de şair öznenin göçebeliğini, yerleşik olmama halini vurgular. Yani şair, hayatının ve estetik üretiminin merkezindeki acıya bile ancak kiracıdır, ona sahip değildir. Gerçi acının daha merkezî bir tema olarak kurucu unsur olduğu şiirlerinde bu acının bir yandan doğuştan ve özgül bir yandansa edinilmiş ve seçilmiş bir acı olduğu da ifade edilmiştir. Bu açıdan bir acıya kiracı olmanın asıl vurgunun acıda yerleşik olamamaktan çok yaşamının ve eyleminin yani şiirinin merkezini oluşturan acıda dahi kiracı olma vurgusunda aranması gerekir. Kiracılık, gerçek düzlemdeki yaşamının da izdüşümü olarak yerleşik olamamanın, mülksüzlüğün, yalnızlığın, yurtsuzluğun, sürgünlüğün, göçebeliğin sembolü gibidir. Aynı şiirde, şair öznenin kendisine "Sen ey kendiyle yetinen" (Altıok, 2018, s. 102) diye seslenmesi, mutlak yalnızlığı vurgularken öznenin mutlak yalnızlığının trajiğini de sezdirir. Şiir boyunca yaşamının bir yolda olma hali olarak sembolleştirilmesine diğer pek çok şiirdeki gibi devam edilir. Yaşamın kendisi olarak alınabilecek bu yol,

Artık suyumuz bulanık,
Bir güneş bile olsa sonunda
Yolumuz kırık, önümüz karanlık (Altıok, 2018, s. 103)

dizeleri ile tarif edildiği gibi gidilmekten mutlu olunan bir yol değildir. Şairin, kendisine "kendiyle yetinen" diyerek hitap ettiği bu şiirde, benliğin çoğulluğu bir kez daha belirginleşir, şair özellikle yalnızlığını vurguladığı kısımlarda biz diline geçer ve

Ve ağır tuğrası alnımızda

Padişah yalnızlığın (Altıok, 2018, s. 103)

dizelerinde de, sıklıkla yaptığı gibi benzetme esasına göre kurulmuş ancak çağrışımsal zenginliği ya da çok anlamlılığı öne çıkmayan bir imgeyle yalnızlığı hükmetme kudreti ile güçlendirdiği bir anlama eriştirir.

Metin Altıok'un şiirlerinde yalnızlığın önemli gösterenlerinden biri yaşamın merkezinde olamama hissi ile örtüşür. Yaşamın merkezinde değil kıyısında olma, yaşamın kahramanı değil seyircisi ya da tanığı olma hissi onun şiirlerinde trajikğin önemli izlerinden biridir.

Zehire katıyorlar seni, şair ne duruyorsun?

Gemilere bin, trenlere atla,

Kimsenin umursamadığı, hiçbir işe yaramayan

Kaldır şu gereksiz tanıklığı ortadan (Altıok, 2018, s. 122)

dizelerinde olduğu gibi, bu duygu zaman zaman âdeta bir isyana dönüşür. Gereksiz tanıklık, öznenin duyumsadığı dışarıda bırakılmışlık hissinden doğan yalnızlığın trajik bir ifadesidir ki aynı anda yaşamak istenen ile yaşananın ve mecbur olunanın çelişkilerine dayanır. Tanıklığı ortadan kaldırmak, yaşamdan külliyen ayrılmak ya da ölüm arzusundan çok, gitmek ve uzaklaşmak arzusu ile birleşir. Bu açıdan bakıldığında, merkezinde ve kahramanı olunamayan hayata yönelik, insanca olanın yüceliğinden vazgeçmeyişi vurgulayan bir tepkiyi andırır. Yalnızlık, Metin Altıok'un şiirlerinde özellikle Bingöl'e gönderildikten sonra yaşamın dışında, sevdiklerinin ve sevenlerinin uzağında bırakılmışlık olarak trajik biçimde tezahür etse de bundan ibaret değildir; aynı zamanda manevi bir uzaklığı ya da dışarıda bırakılmışlığı imlediği dizeler, görüldüğü üzere yalnızlığı trajik duyusu besleyen bir tema olarak işaret eder:

Trenim gecikmeli, yüreğim bungun,

Bir bir uzaklaşıyor sevdiğim insanlar.

Ne zaman bir dostu gitsem,

Evde yoklar (Altıok, 2018, s. 125).

Öte yandan bu yalnızlık yeni ya da alışılmadık değildir, sanki zamanlar ve mekânlar ötesidir ve şair öznenin bilinçle kendini kavradığı andan beri varlığını duyurmaktadır. Bu yönüyle şair öznenin özgül yanlarından biridir.

Bir ben kaldım şimdi

Tek yakın bana.

Ama ben eskiden de

Hep böyle

Yalnız çıkardım yola (Altıok, 2018, s. 140)

dizelerinde görüldüğü gibi yaşam yine bir yolda olma halidir ve eskiden beri yola hep yalnız çıkmak yaşamda daima yalnız olmak hissi ile karşılanabilir. Yani daimi ve kaçınılmaz olan yalnızlıktır. Yalnızlık da, sadece mekânla/mekânda değil zamanla/zamanda biçimlenir, yine sadece somut ya da maddi değil soyut ve manevidir. Dışarıda kalmışlık/bırakılmışlık duygusuyla biçimlenen yalnızlığın bu şekilde kavranışı ile yaşamın yerleşiklikle değil göçebelikle kavranışı koşuttur ve trajikğin özü burada yatar:

Kimi zaman çocuğum,
Bir müzik kutusu başucumda
Ve ayımın gözleri saydam.
Kimi zaman gardayım
Yanımda bavulum, yılgın ve ihtiyar.
Ne zaman bir dosta gitsem,
Evde yoklar (Altıok, 2018,s. 125).

Metin Altıok'un şiirinde hem yurtsuzluğun, göçebeliğin ve sürgünlüğün hem de yalnızlığın kesişen noktasında yolculuk, otobüsler, trenler, terminaller, garlar, hanlar, oteller sıklıkla rastlanan, imgenin somut kurucularıdır. Bunların tümünü anmak, çalışmanın amacı gereği lüzumlu değilse de tematik ve imgesel bütünlüğe örnek sunması bakımından aşağıdaki dizeler anılabilir:

Bir pazarlamacı
kılığında
uçurum kırpışıp
bulanık gözleri
beni soruyormuş
köhne otellerde
yalnızlık
akşam vakitleri (Altıok, 2018, s. 386).

Yalnızlığın yol ile ilgili somutlamalar ve benzetmelerle imgeleştirildiği bir başka örnek olarak aşağıdaki dizeler gösterilebilir:

Yalnızlık belki de gece yarısı
Işık sızan bir penceredir ama,
Kimi zaman da bozkırda
Çıplak dağlarda,
Yerde yatan bir taşır
Yorgun ağırlığıyla(Altıok, 2018, s. 152)

Aslında bu şiir, bütün olarak yalnızlığa dairdir ve şair özne, yalnızlığın ne olduğunu ya da yalnızlık hissini anlatmaktan çok yalnızlığın nerede olduğuna dair bir şiirsellik kurar. Buna göre ilk kısımda, “gece yarısı ışık sızan pencere”, alışıldık yol imgelerinden farklıdır ama aynı zamanda dışarıdan görülen gizemli bir imgedir. Yani gecenin içinde ve karanlıkta ışığı yayan değil ancak sızdıran yalnızlık barınağı bu mekân da muhtemeldir ki bir yolda olanın gözüyle görülmektedir. Bundan başka aynı kısımda “bozkırda ve çıplak dağlarda yorgun ağırlığıyla yerde yatan taş”, Metin Altıok'un görsellikle şiiri, ressamlıkla şairliği birleştiren yanına ışık tutar. Dağların çıplaklığı ile bozkırın onu bozkır yapan çıplaklığı ıssızlığa, yaşamsal bir hareketten çok durağanlığa gönderme yapan görüntüsel imgelerdir. Kendi ağırlığının yorgunluğu ile bu çıplak doğada yatan yani aslında hareketsizlik simgesi olarak duran taş, ağırlık yönünden kurulan bir benzetme ile mecazlaşarak yalnız özneye işaret eder. Taş ve özne özdeşleşir demek değildir bu, belki bundan çok, taşı yalnızlığın sembolü olarak duyumsayan ve onun maddi ağırlığı ile yalnız öznenin manevi yükünün ağırlığını benzeştirebilen bilincin ve duyuşun vurgusunu içerir. Şair

özne, şiirin, aşağıda, bağlamı bozmamak adına eksiltme yapmadan alıntılanan bir diğer kısmında da yalnızlığın nerede olduğunu anlatmaya devam eder:

Yalnızlık kale kapısında,
Fındık kabuğunda,
Atılmış bir ayakkabıda çöpler arasında,
Kozasında ipekböceğinin,
Gergin bir örümcek ağında,
Ama daha çok oteldedir
Küçük bir taşra kasabasında.
Akan sudadır yalnızlık,
Adak ağacında;
Issız bir yamaçta
Sallanan renkli çaputlarıyla.
Herbiri bir başka dert simgesi,
Sessiz yatırdadır yalnızlık,
Devrik bir mezar taşında (Altıok, 2018, s. 152).

Bu kısımda ilk beş dizede sıralananlar Metin Altıok şiirinin bütünselliği içinde karakteristik vurgulardan uzaktır. Bu dizelerle yine görselliği ağır basan bütüncül bir imge yaratma denemesi söz konusudur ancak bu beş dizenin asıl işlevi, bütünsel bir bakışla dikkat edildiğinde, aslında altıncı dizeyi söylemek için bir hazırlık yapmaktır. Daha önce ifade edildiği gibi oteller, diğer bazı unsurların yanı sıra, Metin Altıok'un şiirlerinde yalnızlığın ve yurtsuzluğun imgeleştirilmesinde kullanılan somut unsurlardandır. Otelin genel algıda da yabancılaşma, yalnızlığa, yurtsuzluğa ve yerleşik olamamaya dair anlamları olduğu rahatlıkla iddia edilebilir. Gelenekten beslendiği gibi bu kalıplaşmış ve kabul görmüş sembollerden de esinlenen ve onlardan imge yaratmayı deneyen şair, modern yalnızlığın en belirgin mekânsal sembolü olarak oteli bu yüzden kullanır. Öte yandan, hem otel ve yalnızlık arasındaki koşutluk hem de diğer dizelerde kurulan ilgiler şairin trajik yalnızlığına yaraşır bir karamsarlık ve çatışmalar/tezatlar birliği kurarlar. Bir taşra kasabasının yalnızlığı, şair öznenin sürgünlüğü ve yurtsuzluğu duyumsayışının izlerini taşır. Akan sudaki yalnızlığın ise, Metin Altıok'un şiiri bir bütün olarak ele alındığında, yaşamın hareket halinde, dolayısıyla yerleşiklikle değil göçebelikle deneyimlenen bir yolculuk olarak imgeleşmesinin yansıması olduğu iddia edilebilir. Adak ağacındaki renkli çaputlar, dilenen şeyin iyicilliği mutlak olsa da en basit kavrayışla, gerçekleştirilemeyen/eyleyemeyen ancak dileyen/bekleyen insanın acıklı umudunu simgeler ve yalnızlıktan kaynaklanan karamsarlığı besler. Nihayet, bendin son dizelerinde ölüm ve yalnızlık birbirini besleyen iki tema olarak bütünleşir; imge yine görsellikte kurulmuş ve çağrışımsal yakınlıklardan yararlanmıştı. Yalnızlığı simgeleyen "sessiz yatır", yine yaşamsallıktan uzaklığı ile belirirken aynı zamanda "bir derdin ifadesi"ne dönerek yaşamın ölüme dönüşmesinin somut sembolü olarak yaşamın özüne dair acıyı da vurgular. Bununla beraber devrik mezar taşı, bakımsızlığı ve terk edilmişliği çağırıştırır, ölenin bir zamanlar yaşadığının anısı olan mezar taşının vurguladığı bu kimsesizlik ve unutulmuşluk, yalnızlık ile dışarıda bırakılmışlık ya da terk edilmişlik arasındaki bütüncül bağı kuvvetlendirir.

Bu şiir, Metin Altıok şiirinin merkezi ve kurucu imgesi olan acının ve besleyici temalarından yalnızlığın ve yurtsuzluğun/göçebeliliğin/sürgünlüğün kesişiminin belirgin bir örneğidir. Her bendin arasında,

yukarıda acı başlığı altında da değinildiği gibi trajik öznenin âdeta bütünlük parçalarından biri olan acı karakterize edilir ve şair özneye seslenir. Nakarat gibi tekrarlanan

-Hey yolcu; acıyım unutma

Ben de varım orada (Altıok, 2018, s. 152-153).

dizeleri şiire biçimsel anlamda dramatik bir boyut katarken yalnızlığı katmerleyen bir işlev de üstlenir. Şiir, böylelikle bir kendi kendine konuşmaya döner, yalnızlığın nerede olduğunu anlatan şairi duyan kimsenin olmaması, yalnızlık halini katmerlerken onu duyanın sadece acı olması, hem doğuran hem beslenen bu acının şairin beninin ayrılmaz ve mutlak unsuru olduğunu gösterir, o halde yalnızlığın olduğu her yerde acı da vardır. Şiirin devamında, aşağıda alıntılanan kısımda da, yalnızlığın nerede olduğuna dair söylenen ilk altı dize yedinci ve asıl vurguyu taşıyan dizeye hazırlık gibidir:

Eski bir konsolda, kendine âşık

Ve saat tıkırtısında,

Uğuldayan rüzgârdadır

Dallar arasında,

Bir kadeh rakımın

Puslu beyazlığında,

Yalnızlık asıl yürektedir ama (Altıok, 2018, s. 153).

Bu dizelerden çıkarılabilecek anlam, yalnızlığın şair öznenin kendisini yalnız duyumsaması ile tekâmül etmesidir. Bu defa daha çok işitsel benzetmelerle kurulan yalnızlığın mekânı imgesi yine karamsar bir çağrışım yaratır. Ancak yalnızlığın asıl yürekte olması, onun esasen duyumsandığı yer olmanın ötesinde yalnızlığın içten gelişine, kendiliğindenliğine, özgüllüğüne de işaret eder ve bu yanı sıra trajik özneyi destekler. Bu dizelerden sonra ve acının tekrar kendini hatırlatmasının ardından şair özne şiire imgesel bir bütünlük kazandırır şekilde, aşağıdaki dizelerle önceki dizelerde inşa ettiği imgelere döner:

Işık sızan bir pencere olabilmişsen,

Bozkırda çıplak dağlar,

Fındık kabuğu, kale kapısı,

Yerde duran kara taş

Ve atılmış ayakkabı çöpler arasında;

Hem kalabalık,

Hem de yalnızsın bana kalırsa (Altıok, 2018, s. 153).

Bu dizelerde bütünlükleştirilen yalnızlık mekânı imgesi aslında nihayet bu yalnızlığı idrak eden öznenin varlığını vurgular. Öte yandan “çöpler arasına atılan ayakkabının”, “yerde duran kara taş”ın, “kale kapısı”nın, “fındık kabuğu”nun, “çıplak dağlar”ın ve “bozkır”ın arasında “ışık sızan bir pencere” olabilmek, bütünlüklenen imgede özneyi öne çıkarır ve insana dair olanın yüceliğine işaret eden bir çerçeveye bürünür. Bununla beraber tüm bunlar bir yaşamışlığın, yaşamsallığın işaretlerinden çok o yaşamsallık içindeki dışarıda kalmışlığı gösterir. Bu açıdan yaşama rağmen yaşamaya devam etmenin trajikliği, “hem kalabalık hem de yalnız olma” ikilemi ve tezadı ile pekişir. Şair bundan sonra gerisini saymaya gerek olmayacağını söyler ki trajiğin vurgusundan sonra zaten şiir asıl gücüne ulaşmış ve sönme aşamasına geçilmiştir.

Yalnızlık temasının belirgin olduğu şiirlerde ya da dizelerde şair öznenin kendinden söz ederken vurguladıkları da insani olanın, insanca olanın vazgeçilmeyen yüce değerlerine işaret ederek trajiği yansıtır. Aşağıdaki dizeler bu yansımanın örnekleri arasındadır:

Ölmem ya kanarım,
Kanarım seve seve.
Haksızlık etmem
Suya ekmeğe.
Hiçbir anahtar
Dönme de kilidimde” (Altıok, 2018, s. 170).

Burada yalnızlığın trajik öznenin tercihini bir kez daha sezdirdiği söylenebilir zira bir şart olarak yalnızlığın imgesine yaslanılmıştır. “Kilidinde hiçbir anahtarın dönmemesi” elbette sadece somut olarak kurulan yalnız yaşanan mekân imgesini karşılamaz; ondan hareketle onunla kurulan benzerlik ilişkisiyle şair öznenin yalnızlığını vurgular. Bununla beraber yani bu mutlak yalnızlığa mecbur ve mahkûm olacağı ve bu yalnızlığın olduğu her yerde acı da kaçınılmaz olarak bulunacağı bile yine de insanca olandan, insana dair olandan vazgeçilmeyecektir ki bu doğrudan trajik bir tavır alış olarak yorumlanabilir. Trajiği güçlendiren bir başka iz olarak “ölmek ama kanayarak” yaşamak gösterilebilir. Bu yüzden, insani olanın yüce değerlerini koruyarak ve savunarak yaşamının bedeli olan acıya ve yalnızlığa katlanmak “seve seve” kanamaktır. Şair öznenin mutlak yalnızlığını ve ayrıksı bir varlık olarak duruşunu, yalnızlığın öne çıktığı dizelerde sıklıkla vurgulaması bu yalnızlığın trajik öznenin kurucularından olması ile ilgilidir:

Kendine sürgün
Bir garip kişiyim;
Kutsallığı zincir gibi
Parmağında çeviren.
Umudu depremden,
Aşkı külden
Bekleyen benim
Aranızda
Yerim yok zaten (Altıok, 2018, s. 177).

Sürgün, Metin Altıok'un mektuplarında, yazılarında ve şiirlerinde genellikle, sevdiklerinden ve sevenlerinden uzağa, somut olarak Bingöl'e gönderilmesi ve dönmek istediği yere dönememesi ile ilgilidir. Ancak o yerin aslında var olup olmadığı da belirsizdir zira yalnızlık duygusu zamanla benin değişmez duyumsayışı olarak mutlaklığını ilan etmiş gibidir. Bu yüzden “kendine sürgün bir garip kişi” olmak, trajik yaşamını başka türlü mümkün olamayacak şekilde kurmasına neden olan tercihleri, seçimleri, bilinci ve düşüncesini ile şair özneyi nihayetinde kendisi ile baş başa bırakmıştır ancak bu öznenin özgül ve yalnızlıkla sarılaşan yanını acının oluşturduğu göz önünde tutulduğunda şair öznenin durumu belirginlik kazanır. Çünkü o, aslında hangi zamanda ve mekânda olursa olsun acıdan kurtulamayacak ve yalnızlığını daima duyumsayacaktır. Bu yüzden kendine sürgündür. “Umudu depremden, aşkı külden beklemek” yaşamaktan çok ölmeye, var olmaktan çok yok olmaya duyulan bir tutkuyu düşündürür ancak “Aranızda yerim yok zaten” dizesi bunları içkin bir karamsarlığı vurgulayarak yalnızlığı gerekçelendirmenin ötesinde öznenin ayrıksılığını ve bu ayrıksılıktan ötürü yalnızlığının beklenirliğini öne çıkararak trajiğin inşasına eklenir.

Yalnızlığın dile getirildiği ve trajikten izler taşıyan bir başka örnek

Ben batık bir geminin

Metruk deniz feneriyim (Altıok, 2018, s. 186)

dizelerinde ortaya çıkar. Şair bu dizelerle de, çoğunlukla yaptığı gibi benzetme ilgisine dayalı bir imge kurar. Buradaki özdeşimler yerine oturtulursa “batık gemi”nin yaşam, “metruk deniz feneri”nin de şair öznenin kendisi olduğu görülür. Bu durumda batık gemi imgesi, kötümser ve karamsar bir yaşam algısına denk düşer. “Geminin deniz feneri” ifadesi ilk bakışta kusurlu bir özdeşim gibi görülebilir ancak burada deniz feneri, gemiye yol gösteren olarak alınırsa artık yol göstereceği bir gemi kalmadığı için terk edilen ve işlevini yitiren deniz feneri de anlamlı hale gelir. Yine de deniz feneri, sağlayacağı fayda açısından işlevini yitirmiş görünse de yol gösteren özünden bir şey yitirmiştir denemez. Bu açıdan insani olanın yüceliğini sürdüren öznenin bu insani değerlerle bağdaşmayan bir yaşam karşısındaki konumu da trajığın ifadesine dönüşür. Bunca acının ve yalnızlığın içinde şair öznenin tavrı vazgeçtiği bir yaşama devam etmektir. Yüreğini “müruru zamana uğramış” olarak tanımlayan şair özne, yaşamaktan bir beklentisinin kalmadığını belirttiği ve ölümü arzuladığını dile getiren

Hep beraber şu beni

Gelin artık gömelim (Altıok, 2018, s. 187)

gibi dizelerde trajikten uzaklaşır ve daha çok sitemkâr ve bezgin bir sesi duyurur. Şair özne zaman zaman, “Evdə Yoklar” adlı şiirdeki gibi sevdikleri tarafından dışarıda bırakılmışlık hissini duyursa da esasen bir bozgun olarak adlandırdığı yurtsuzluk ve yalnızlık onun için çoğunlukla dostlardan uzaklığı da içerir, bu sebeple mezkûr iki duyguyu sürgünlük hissinden ayrı düşünmek mümkün olmaz. Yaşamın dışında kalmak, akıp giden yaşama karışmamak, ondan uzak olmak trajik bir duygu olarak kabul edilebilir.

Şair, yalnızlığı imgeleştirirken benzetmelerin yanı sıra zıtlıklardan ve çatışmalardan da faydalanır.

İçimde kaybolmuş bir çocuk korkusu,

Bakıyorum pencereden dışarı;

Uzakta kuru dağlar ve meşe korusu (Altıok, 2018, s. 201)

dizeleri, bir başka yalnızlık sembolü olan gece karanlığında ışık sızdıran pencereyi anımsatır. Şair bu pencerenin ardında kaybolmuş bir çocuk korkusu ile dururken aslında hayatın dışındadır, ona seyircidir ki zaten yukarıda da açıklandığı gibi yaşamın dışındalık duygusu, yaşamın kahramanı değil izleyicisi ve tanığı olma duygusu farklı şiirlerinde de trajik bir duygu olarak karşımıza çıkar. Kaybolmuş çocuğun çaresizliği ve korkusunun dünyaya ve yaşama yabancılığın anlamını pekiştirdiği bu dizelerde çocukla özdeşleşen şair öznenin temsil ettiklerinin iyicil anlamları olduğu ve bunların trajik özneye dair yansımalar taşıdığı iddia edilebilir. Bu koşullar da, farklı şiirlerinde de kullandığı, dışarıda gördüğü çıplak dağlar ve bozkır imgesini anımsatır; kuru dağlar ve bozkırda tutunabilen meşelerin korusu şairin dışarıdan baktığı ama içinde olmadığı, olamadığı, olmaktan korktuğu hayatı imler. İşte şair özne, bu yaşamın dışında kalmak olarak tanımlanabilecek yalnızlığı,

Şu benim kervan geçer,

Kuş uçmaz yalnızlığı[m] (Altıok, 2018, s. 201)

olarak tarif eder. Bu dizelerde trajik öznenin yaşamına dair izler vardır; “kervan geçer” ifadesi yaşama zaruri biçimde karışıldığının, “kuş uçmaz” ifadesi de içinde yer alınmasına rağmen dışında kalınan yaşamın temsili olarak alınabilir. Bununla beraber şair özne, Bana yalnızlığın müthiş saltanatı verildi” (Altıok, 2018, s. 203) diyerek yalnızlığı âdeti eriştiği bir merteye olarak kavrar ki bu da yine öznenin trajikleşmesinin hem neticesi hem de kaynağıdır. Daha önce de değinildiği gibi bu bir edinimdir; erişilecek bir mertebeyi, kazanılacak bir unvanı karşılar. İşte bu yalnızlığın bedeli “ömür boyu didinerek” (Altıok, 2018, s. 215) ödenir fakat özne, yalnızlığa ancak öldüğü zaman sahip olur. Mutlak yalnızlık, mutlak son ve mutlak sona rağmen yaşayan insanın çaresizliği trajiği besler; şairin bu mutlak sona rağmen insanın kurduğu yaşama, sahip olduklarına, onlara isim vermesine şaşması da bundandır. Bu açıdan, tüm şiirlerine yayılan yurtsuzluk/göçebelik/sürgünlük duygusu da akılda tutulduğunda yalnızlığın bedelini ömür boyu didinerek ödemek bu mutlak sonun bilinciyle ve aldanmadan yaşamaya denk düşmesi şairin trajik öznesinin yaşamı alımlayışına dair önemli bulgulardandır.

Siz Barbaros'un Preveze'deki

Müthiş yalnızlığımın

Evcilini görmelisiniz bir de bendeki! (Altıok, 2018, s. 219)

dizeleri büyük bir zaferin mimarı olan komutanın yalnızlığı ile şair öznenin yalnızlığı arasında bir mukayeseye dayanır. Barbaros'u büyük yapan kazandığı zaferlerdir yani yengileridir ve Preveze bunların zirvesi kabul edilebilir. Preveze Deniz Savaşı ile Osmanlı Devleti'nin Akdeniz'deki hâkimiyeti kesinleşmiştir ancak meseleye öznenin yani bu zaferin komutanının açısından bakıldığında o da zirveye ulaşarak mutlak bir sona ermiştir. Bundan daha büyüğü ve daha ötesi yoktur. Bu bir kendini gerçekleştirme eylemi olmanın yanında yaşamının nihai zaferine ulaşan öznenin yalnızlığını da beraberinde getirir. İşte bu dehşetli yalnızlığın evcili, dünyada kendi benini kuran, bu yüzden yurtsuz/göçebe/sürgün, yalnız ve acı içinde olan trajik şairin yalnızlığıdır.

Estetik ya da sanatsal üretim, trajik öznenin eylemidir, onun yaşamla baş etme, yaşama üslubudur. Metin Altıok'un şiiri de bir bütün olarak bunu doğrular. Şairin kendisi de, kimi dizelerinde bu duruma değinir.

Ömrümce kendimi hep sözde buldum;

Söz cehennemdi yanıp kavruldum.

Yeniden doğdum kendi külümden,

Ben Anka'ydım konuşuldum (Altıok, 2018, s. 227).

ya da

Sözel gerçek daha zengindir yaşanan gerçekten;

Bir gömlek giydirir ona saf ipekten.

Siz hiç buz kesip, taş kesildiniz mi,

Ömrünüzün bir yerinde yaşayıp giderken? (Altıok, 2018, s. 231)

dizeleri şiirin ve sanatın dış gerçeklikten daha gerçek olduğunu ve onlara tercih edildiğini gösterir. Bunun yanında şiir/edebiyat/sanat, trajik öznenin sığınağıdır ve trajik özne yaşamsal eylemini bu alanlarda gerçekleştirir. Şair öznenin kendisini hep sözde bulması, sözel gerçeği yaşanan gerçekten üstün sayması bundandır.

Elimde bir sevda dilekçesi
 Ve mevsimlerden sonbahar;
 Beni zamana havale ettiniz (Altıok, 2018, s. 264)

dizeleri, yaygın kavranışıyla sonbaharın, bitişin ve hüznün sembolü olması, şairinse elinde sevda dilekçesi ile zamana havale edilmesi yine benzerlik ilişkisi ile kurulan bir imgeyi işaret eder. Buradaki sevdanın beşeri aşk ile sınırlandırılması doğru olmaz ancak sonbaharın yaygınlıkla sevdanın yaşandığı değil bittiği mevsim olarak anlaşılması ve sonbaharda şairin sevda dilekçesi ile zamana havale edilmesi yaşanan anın dışında olmanın doğurduğu bir yalnızlığı imgeleştirir. Bu yalnızlık, şairin bazı kereler tavsif ettiği haliyle “tekinsizdir”:

İşte böyledir benim bu
 Tekinsiz yalnızlığım;
 Kendine derinlikler edinir.
 Bense batar çıkarım
 Bozbulanık bir tutkuyu (Altıok, 2018, s. 268)

dizelerinde “tekinsiz”i, uğursuz ya da muammalı karşılıkları ile almak uygun olabilir. Şair öznenin, yalnızlıktan kaynaklanan bilinmezliğinin ve anlaşılmazlığının, aynı zamanda bu yalnızlığı uğursuz ve insanları kendisinden uzaklaştıran özgül bir tutku gibi duymasının tekinsizlikle açıklandığı düşünülebilir. Yalnızlık, tıpkı acı gibi şair öznenin çoklu benliğinin bir parçası gibi yansır. “Yalnızlığın kendine derinlikler edinmesi”, onun, iradesi kendisinde olan bir varlıkmişçesine ve şair öznenin bağımsız varoluşunu ortaya koyar. Yalnızlığın kendine derinlikler edinmesi, anlaşılmazlığının sebebi olarak düşünülebilir. Şairin “bozbulanık bir tutkuyu batıp çıkması” da bundandır zira bozbulanık ifadesi de anlaşılmazlığın ve yalnızlığın çağrışımsal dairesini genişletir. Yine “batıp çıkmak”, derinliği vurgulanan yalnızlığın içinde olmak ve bundan kurtulamamakla karşılanabilir. Yalnızlık da tıpkı acı gibi şairin kaçınılmazdır ve onda içkindir. Yalnızlığın zamansal yorumları arasında, acıda olduğu gibi çocukluğun izlerine de değinmek gerekir. Şairin şiir dışı metinlerinde pek çok kereler vurguladığına benzer şekilde şair öznenin imgeleştirdiği ve şiirselleştirdiği sevgisiz geçen çocukluğu, özellikle anneden yeterli sevgiyi görememiş olma duygusu, baba ile çözülemeyen çatışması, acıda olduğu gibi yalnızlıkta da, bu duyguların kendisinde içkin olduğunu vurgulayan örnekler haricinde- anımsanan en eski sebepler, kaynaklardır. Bu sevilmemişlik duygusu, Metin Altıok şiirinin kurucu temalarının pekişmesinde etkili olmuşsa da bu temaların trajik biçimde şekillendiği örneklerin yanında daha az anılır. Buna rağmen Metin Altıok’un şiirinin tematik çözümlenmelerinde neredeyse tamamen annenin sevgisizliğinin kaynak olarak alınması onun şiirlerinin yalınkat alımlanması ve yorumlanması sonucunu doğurduğundan ve şiirlerdeki anılış sıklığına bakılırsa şair özne/persona tarafından ancak birkaç kez dile getirilerek şiirinin tematik merkezinde değil çeperinde konumlandırılmasından, şairin biyografisinin kuşkusuz acı ama son derece sınırlı bir kesitinden bir örnekle tüm şiirinin yorumlanması söz konusu olamaz. Örneğin, “Anamın bıraktığı yerden sarıl bana” dizesi, şairin yetişkin duygularıyla geçmiş acının hatırasıyla yüzleşmesinin ve onu telafi etme arzusunun ifadesi olarak da okunabilir (Altıok, 2018, s. 270). Diğer yandan kaynağını bu sevgisizlikten aldığı savlanan yalnızlık duygusunun en belirgin dizeleri, onu çok işlenmemiş olsa da acının, ölüm fikrisabitinin ve yalnızlığın kaynakları arasında anmak gerektiğini gösterir:

Ölümü arayarak geçti
 Bunca yılım.
 Kötü annem

Beni komşumun oğlu kadar seven,
Yok olan babamdı belki
Ölüm tutkumu pekiştiren (Altıok, 2018, s. 156)

“Bir Gün Ölürüm” adlı şiirden alınan yukarıdaki dizelerde ölümü bir tutku bellediğini kendisi de dile döken şair özne, şiir boyunca geçmişe, geçmişin hüznüne, solgun çocukluğuna, hüznünlü gençliğine ve nihayet ölümü tutku edinen yetişkinliğine değinir ve

Ve insan doğmak ister mi
Bir daha ölmek için? (Altıok, 2018, s. 156)

dizelerinde görüldüğü gibi şairin zaman zaman yaşadığı varlık-yokluk, yaşam-ölüm ve benlik çatışmasının sorgulamalarını içeren trajik ir ton kazanır. Burada, yukarıda anılan bağlamda asıl dikkat çekici olan ölümü aramasının ardındaki yalnızlığın ve sevgisizliğin, git gide ölümü bir tutku olarak benimsemesinin temelinde yatan sebebin, her ne kadar belki dese de anne ve babasından yeterli sevgiyi görmemesi olduğunu açıklıkla dile getirmiş olmasıdır. Bununla birlikte acı, ölüm ya da yalnızlık bağlamında “kötü annem” ve “yok olan babam” bağdaşmaları hem alışılmadık hem de cesurdur. Bu yanı sıra ölüm tutkusunu kabullenen öznenin geçmişteki acıyla yüzleşerek onu da kabullendiği, netlikle adlandırdığı dikkate değerdir ve trajik benin yansıması olarak değerlendirilebilir.

Ben kendime bir oğul oluyorum,
Yüreğimde deli deli coşkular (Altıok, 2018, s. 320).

dizeleri, bu sevgisizliğin kalıtlarının ve yalnızlığın, şair öznenin ancak kendi beni ile giderildiğini/giderilebildiğini gösterirken yalnızlığın halihazırdaki mutlaklığını da vurgular.

Başlar engin saltanatı tekinsiz yalnızlığın
Sancak taşır, at koşturur duygu derinliğinde” (Altıok, 2018, s. 286)

dizelerinin yalnızlığın bir başka imgesini sunduğu “Doğu’ya Gazel”de somut bir coğrafya ve dışsal gerçeğe dair gözlemin izleri belirgindir. Daha önce de ifade edildiği gibi şairin yalnızlığının, yurtsuzluk/göçebelik/sürgünlük duygusunun yerleşmesinde ve trajikleşmesinde etkili olan Bingöl’deki öğretmenlik yıllarının izlenimleri bu şiirde yankılanır. Şiirsel atmosfer, daha önce de yaşamsızlığının vurgulandığı ıssız ve çıplak bir coğrafyada, sessizliğin içinde tüm bu yaşamsızlığı ve ıssızlığı katmerler biçimde “bir uzak köpek” havlaması ile başlar. Böylelikle artık yalnızlığın tekinsiz saltanatı başlamıştır ki bu da bariz şekilde şair öznenin bu coğrafyada, bu ıssızlıkta, yaşamsızlık olarak anabileceğimiz ve onun yaşama arzusunda olduğu hayattan çok başka bir hayatta duyulan yalnızlığın yansımasıdır. Bu defa yalnızlık âdeta hükmedici ve savaççı ve belki biraz daha derin bir yorumla işgalci, saldırgan bir duygu olarak şair özneyi ele geçirir. Bu da şairi “göğsünde sen olmayan bir benle” ve umuda tutunarak, gerçekle düşü birbirine ekleyerek yaşamaya mecbur kılar. Umuda, düşe, sanata, edebiyata, şiire sığınmak mutlak yalnızlığın gerçek hâkimiyetinden kurtulmanın tek yoludur ve eldeki metin tam da bu sığınma arzusunun ürünüdür yani eylem ile duygunun (hem yazarın hem de okurun duygusunun) koşutluğunu sonsuz bir zamanda kurar ve trajik bir metin olarak anlaşılanı.

Yalnızlığın gözlerine
Sürme çeken
Öyle biriyim ki (Altıok, 2018, s. 176).

dizeleri metaforik ve çok katmanlı bir metnin parçası olarak düşünöldüğünde şairin şiirsel eyleminin ifadesi olarak alınabilir. Yalnızlığın gözlerine sürme çekmek, onu süslemek ve estetize etmek yalnızlığı öz, tema, hâkim duygu halinde içeren ve estetik bir ürün olan şiiri yaratmak şeklinde karşılanabilir. İşte bu noktada, yalnızlığını kendi beni ile gidermeyi ya da yalnızlıkla kendiliği ile mücadele etmeyi ve yaşamayı başaran, üstelik bunu yaratıcı itkisi haline getirerek ortaya estetik bir yapıt da koyan trajik özne,

Şunu sakın unutma
Yakınmamak gerekir
Durmadan esip yağın
Kimsesizlik içinde
Ağlamadan sızlanmadan
Her neyse bedeli
Doğruyu ve güzeli
Batarak hatırlanan
Bir kimse olmayı
İnsan hep giyinmeli (Altok, 2018, s. 332)

diyerek acılı ve yalnız beninden yarattığı trajik özneyi, insana yaraşır bulduğunun da bu olduğunu vurgulayarak ilan eder. Hâlihazırdaki trajik özne, geçmişine açılmamak üzere bir pashı fermuar çeker, geçmişin acısını, sevgisizliğini ve yalnızlığını şiir ile yeniden yaratarak, onu yapıtlaştırarak ondan kurtulur. Yalnızlığı yenen, acıyla baş etmesini sağlayan, şair olarak yaratmasıdır; eksikliğini duyduğu şeyi kendisi ile gidermiş ancak acı ve yalnızlık da onda içkinleşmiştir. Aşağıdaki dizeler hem bu trajik dönüşümü ya da trajik benin yaratılışını hem de kabullenilen mutlak yalnızlığı gözler önüne serer:

Bende vardı, ama ben yıllar yılı,
Bende olanı hep sizde de aradım.
Biraz ürkek, biraz suçlu, kaygılı,
Yüreğinizi sezdirmeden yokladım (Altok, 2018, s. 397).

Göçebeliğin ya da şairin daha çok andığı şekliyle gezginliğin, görsel ve geleneksel ya da belki daha doğru bir deyişle kırsal unsurların benzetilen olarak seçilmesiyle imgeleştirildiği örnekler, bu göçebeliğin terminaller, garlar, trenler, otobüsler, oteller gibi nispeten modern ve kentli benzetilenlerle kurulanlar kadar değilse de bir tavır olarak algılanabilecek kadar seçilmiş olduğunu gösterir. Şair öznenin şiirlerinde benden söz ederken kullandığı

Yüzünde gezginci bir adam hali;
Sazı ve heybesiyle,
Küçük bir garaj kahvesinin önünde
Bekleyen biri gibi (Altok, 2018, s. 12).

dizeleri, bu benzetme ve görsellik esaslı imgelerin bir örneğidir. Sazı ve heybesiyle bir geçmiş zaman gezginini, belki bir Anadolu ozanını anımsatan özne, küçük bir garaj kahvesinin önünde beklerken geçmişten şimdiye, gelenekten moderne taşınmış bir yurtsuzu, bir göçebeyi, bir gezgini doğurur. Metin Altok'un şiirinde yaşamın, yukarıda da açıklandığı gibi bir hareket, bir akış halinde olması ile yaşamın yolda olma hali olarak imgelemesi şair öznenin sürekli bir gitme arzusunu gerekmesinde

de ortaya çıkar. Sözü edilen temaların altında yatan duygular içselleştirilip öznenin özgül yanları olarak içkinleşince kaçınılmaz bir gezginliği de beraberinde getirmiştir. “Yol” adlı şiirde formu itibarıyla arasöz, işlevi itibarıyla nakarat gibi yinelenen “-Artık burdan gitmeli- (Altıok, 2018, s. 12) dizesi buna örnek olarak verilebilir. Yol ve yolda olmanın zarurete dönüşmüş bir duygu ve hareketi doğurması, gezgin, göçebe ve yurtsuz özne imajını doğurur. “Amaçsız Bir Gezgin” adının da vurguladığı gibi bu öznenin sesini duyuran bir şiirdir. Yolda olmanın amacı bir yere ulaşmak, erişmek gibi dışsal bir gereklilik değil içsel bir zorunluluktur; şair öznenin gezginliği bu yüzden amaçsızdır.

Çıplak bir at, uzak, dizginsiz.
O kuytu ve sıcak ev uzak;
Uzak göğüme, denizlerime.
Haydut bir gecedir bağlayan ellerimden,
Beni bu atın yelelerine” (Altıok, 2018, s. 13)

dizelerinde yol, yolda olmak ve at arasında

Acı, gittiğini geri dönen yavaş at,
Gizli ve tekinsiz öksesi yaşamının (Altıok, 2018, s. 17)

dizelerinde olduğu gibi yerleşik olamamanın kederini de taşıyan bir göçebeliğin acısını da işaret eder şekilde sembolik bir ilişki kurulur. Yine bu dizelerde yerleşikliğin ve huzurun sembolü olarak “kuytu ve sıcak evin uzaklığı” ya da o evde yerleşik olmanın imkânsızlığı amaçsız gezginlikle döngüsel bir anlam ilişkisi kurar. Bu evin ya da onun sembolize ettiği huzur ve yerleşikliğin yerini, yolculuğun amaçsızlığını, hoyratlığını ve yabancığını da vurgulayan “çıplak ve dizginsiz at” ile bu “atın yelelerine bağlanan yolcu” ile imgeleştirilen, yolu bir amaçla gitmekten çok böylesi bir atla âdeta yollarda sürüklenen göçebe, yurtsuz ve huzursuz özne alır. Kimi zamansa,

Böyle garip bencileyin,
Böyle yayan yapıldak,
Yani amaçsız bir gezgin.
Geldiğim şu dağlar boyuydu,
Yüzünüz kadar irak gittiğim (Altıok, 2018, s. 13)

dizelerinde görüldüğü gibi şair özne “yayan yapıldak” bir gezgindir. Hem “böyle garip bencileyin” dizesi hem de yayan yapıldak ve amaçsız bir gezgin olmak gelenekle ve geleneksel halk ozanı ile³ çağrışımsal ve anlamsal bir daire çizer. Ancak yaşamın yolda olmak olarak algılanması, bu dünyada gurbette olma hissi halk ozanlarınınki gibi tasavvufi bir fikre ve inanca dayandırılmaz. Bu açıdan şiirin göçebelik ve gurbet bağlamında gelenekle kurduğu bağ derinlikli bir yorum yapılmasını olanaklı kılmaz. Belki irticalen şiirler söyleyen bu ozanların normal insanlardan farkını, aşkın kabul edilen varlıklarını, maddi olanla, kazanmakla, hayati diye adlandırılanla değil manevi olanla, üretmekle, duymakla, yaşamakla ve birer öteki olmaları ile kurulmuş bir benzerlik ilişkisinden söz edilebilir ancak bunların etkileri çok farklıdır.

“Muska” adlı şiir, şairin yurtsuzluğunun/göçebeliğinin/sürgünlüğünün ve elbette acısı ile yalnızlığının doğuştanlığını, benliğin özgül yanlarından olduğunu ve dolayısıyla bu gezginliğin kaçınılmazlığını öne

³ Burada Yunus Emre'nin anıldığı barizse de, Yunus Emre'nin halk ozanı tipi, sembolü olarak öne çıkarıldığını, yani onun kişi olarak vurgulanmadığını belirtmek gerekir.

çıkırır. Bu göçebelik ve yurtsuzluk hissi muska ile sembolize edilir. Tıpkı uğur diye taşınan muskalar gibi şair de yurtsuzluğunu ve göçebeliğini hep yanında ve içinde taşımıştır:

Üstümde bu ütüsüz gökyüzü,
Altımdaki tarazlanmış yol benim
Hep yanımdaydı zaten,
Kendimi bildim bileli.
Zaman zaman katlayıp bazen açardım,
Cebimde taşıdığım bir mendil gibi (Altıok, 2018, s. 15).

Yukarıdaki dizelerde dikkate değer bir başka unsur, benzetme ve görsellik esasınca kurulan mendil imgesidir. Şair öznenin bazen katlayıp cebine koyduğu, bazen de cebinden çıkarıp açtığı mendil, yani ütüsüz gökyüzü, zaman zaman yerleşse, yerleşik bir hayat sürse de özü itibarıyla gezginliğe devam edeceğine işaret eder çünkü onun muskası, uğuru, ayrılmaz parçası yerleşiklikliğin sembolleri değil yurtsuzluğun ve göçebeliğin sembolleri olan “ütüsüz gökyüzü” ve “tarazlanmış yol”dur.

Son olarak, dışsal gerçeğin yoğunlaştırdığı bu duyguların git gide şairin yurtsuzluğunu da biçimlendirdiğini söylemek mümkündür. Sürgünde olmak olarak deneyimlediği Bingöl'deki görev yılları, yukarıda farklı örneklerle açıklandığı gibi yaşamın dışında bırakılmışlık ve sevdikleri ile sevenlerinden uzakta olmanın berkittiği acı ve yalnızlık ile trajiğin gerçek kaynaklarından. Ancak şiirlerinde gerçek kaynağa yapılan vurgular daha azdır, yurtsuzluğun/göçebeliğin/sürgünlüğün izleri daha çok acının ve yalnızlığın içine katılmıştır ya da yüzeyselce geçilmiştir. Ancak aşağıdaki dizeler, trajik öznenin duyusuna dair izler taşınması itibarıyla önemlidir:

Acıyı oralarda tanıdım.
Varıp da neyleyim sılayı!
Bu yüzden yurtsamadım.
Sadece dağlarını,
Dağlarını unutamadım (Altıok, 2018, s. 434).

Şair bu dizelerde “acıyı orada tanıdım” dese de şiirlerinde acının benliğinin özgül parçası olarak hep onda içkin olduğunu, yalnızlığı ve yurtsuzluk/göçebelik/sürgünlük duygusunu da kendini bildi bileli içinde taşıdığını çok kez dile getirir. O halde acıyı burada tanınması mümkün değildir, acının gerçekten ne olduğunu anladığına dair duygular arasında hiyerarşi kuran bir yaklaşım da, gerçekten Doğu'da tanık olduğu acılara orada olmasa tanık olmayacağı gerçeğine rağmen şiirlerde işlenmeyişi sebebiyle zorlama olacaktır. Bu durumda en makul yorum, acının gerçekten içselleştirildiği yer olarak bu coğrafyayı kastettiğidir. Acının içselleştirilmesi, yalnızlığın derinleşmesi ve bunlardan estetik bir ürün yaratmak yani bunların kurduğu şiirleri üretmek trajiğin ortaya çıkmasıdır. Ayrıca acı ve onun doğurduğu/onu besleyen diğer duygular yani yalnızlık, ölüm, yurtsuzluk/göçebelik/sürgünlük öznedeki o denli içkinleşmiş ve özün parçasına dönüşmüştür ki artık sıra da yoktur; dönülecek ve yerleşilecek, acının ve yalnızlığın dineceği bir yer, bir mekân, bir zaman yoktur zira artık özne trajikleşmiştir.

Sonuç

Şiiri duyguları ve düşünceleri intizama dökmek olarak tanımlayan Metin Altıok, şiirin kaynağı olarak yaşamı işaret etmiştir. Bu, onun yaşamından çok genel anlamıyla yaşama işaret eder. Şiirlerinden ve bu şiirlerin şair öznesinden hareketle yaşam, acının merkezde olduğu, yalnızlık, ölüm, yurtsuzluk/

göçebelik/ sürgünlük ile içe içe akıp giden bir yoldur bu kavrayış trajiğin özünü oluşturur. Bu yaşamın yabancıya ya da uyumsuz olan şair özne de trajiktir. Metin Altıok'ta trajik, şairliği/şairleri ile koşut şekillenmiş ve idrak edilmiştir. Burada söz edilen trajik, antik trajedinin kurallı ve kısıtlı alanından çıkmış, genişlemiş olan modern trajiktir. Yine Metin Altıok şairlerindeki şair özne de modern trajik öznedir ve trajiği örnekleyen acı, yalnızlık, ölüm, yurtsuzluk/göçebelik/sürgünlük gibi tematik yansımalar modernin belirlediği bir çerçevede anlanırlar.

Çalışmada, şairin gerçek öznesinden ve bu öznenin gerçek yaşam öyküsünden değil şair öznenin ve birer estetik yaratım olarak şairlerden hareket edilerek trajiğin izleri ortaya konmuş, değerlendirilmiş, yorumlanmıştır. Gerçek yaşamın izdüşümlerine de gerektiğinde yer verilmiş ancak bunlar asli kaynak kabul edilmemiştir. Metin Altıok'un şiiri tematik ve imgesel bütünlüğü itibarıyla trajik izler bağlamında ve metin merkezli olarak ele alınmış ve şiirler tam metinler olarak değil, trajiği gösteren ya da trajikten izler taşıyan dizeler ve imgeler örnekleminde çözümlenmiştir. Metin Altıok'un şiirlerinde, yukarıda anılan tüm temaların daima trajiği örneklediği söylenemez ancak onun şiiri tematik ve imgesel bir bütünlük arz eder, bu bütünlük de trajiği karakteristik bir özellik olarak taşır ve sergiler. Ayrıca bir bütün olarak şiir, trajik öznenin estetik üretimi, yaratımı, hayata katılma ve onunla baş etme yolu hatta hayatta kalmanın yoludur. Metin Altıok'un şiirinde merkezî temanın acı olduğu ve acının trajiği hem yarattığı hem de trajikten doğduğu saptanmış, trajik acıyı vurgulayan şiirler, dizeler ve imgeler bu bağlamda yorumlanmıştır. İkincil temalar olarak belirlenen yalnızlık, ölüm, yurtsuzluk/ göçebelik/ sürgünlük temalarının trajiği besleyen temalar oldukları saptanarak bu temaların baskın olduğu şiirler, dizeler ve imgeler de bu bağlamda yorumlanmıştır. Şiirlerde bu temaları birbirlerinden tamamen ayırmak kuşkusuz mümkün değildir; tasnif temanın baskınlığına ve trajiği yansıtmaya göre yapılmıştır.

Trajik etki tarihsel ve kültürel dönüşümlerden ziyade insanı insan yapan temel davranış kalıplarından türer. Bu açıdan Metin Altıok'un şiirlerindeki acıyı, yalnızlığı, yurtsuzluğu sadece sevgisiz bir çocukluğa bağlamak nasıl mümkün değilse Bingöl'e tayin edilmesine bağlamak da doğru değildir. Asıl olan şairin gerçek beninin bu yaşantılarının trajik bir şair özne yaratmış olmasıdır çünkü şair yaşadıklarıyla ve yaşadıklarına rağmen kendini insani özü yüceltmek adına dönüştürür ki onu trajik yapan budur. Şair, koşulların dayattığını değil bu dayatmalara rağmen insani özü koruduğu için trajikleşir. Aksi durumda sadece nostaljik bir yalnızlık ve acı ile kısıtlanan şiirlerin öznesi olarak kalırdı. Metin Altıok'un şair öznesi, nedensel ilişkiler bütünü içinde seçimleri sebebiyle trajedilerdeki yıkımın tıpkısına uğramaz belki ama manevi anlamda yaşadığı yıkım da trajik olana dairdir.

Son olarak, Metin Altıok şiiri ile ilgili yapılan kimi çalışmalarda ya da Metin Altıok ile ilgili diğer yazılarda rastlanan iki hususa değinilebilir. Metin Altıok'un şiirlerinde, şair öznenin gerçek özne ile koşut olan yanları dikkate alındığında, gerçek öznenin Madımak katliamında öldürülmesi trajik bir son olarak değerlendirilmiştir. Şairin, trajik özü yaratan değerlere dayalı tercihleri itibarıyla katliam günü Madımak Otelinde bulunması yaptığı seçimlerin dolaylı sonucu olarak okunabilir ve gerçek benin trajikliğinden de söz edilebilir. Ancak trajik olanın mutlak kötü ve iyi arasındaki çatışmadan doğmadığı akılda tutulduğunda, mutlak kötülük eylemini öne çıkarmanın daha doğru olduğu, bunun da gerçek öznenin trajik sonu olarak değerlendirilemeyeceği ortadadır. Metin Altıok'un şiirlerindeki yangın imgesi ile birlikte ele alındığında bu son, bazı kereler bilicilik ya da kâhinlikle ifade edilmiştir ama bu metafizik bir yorum olur. Şiirin kehanet ile ilişkisi kadim olmakla birlikte, sözgelimi Puşkin'in düellosu, bunun gerçekleşmeden önce eserlerinde yer almış olması nihayet kendisinin düelloda ölmesi, her durumda kendisinin eyleyen olduğu bir sürecin sonucudur. Mayakovski'nin intiharı, Mallarme'nin sonu için de aynısı söylenebilir. Fakat Metin Altıok, kendi seçimlerinin dolaylı neticesi olarak Pir Sultan Abdal

şenliklerine katılmış ve Madımak Otelinde bulunmuşsa da ölüm onun seçiminin sonucu, yıkım onun eyleminin neticesi değildir; Metin Altıok mutlak kötülüğün eyleme dökülmesiyle katledilmiştir ve bu gerçek, onun şiirlerindeki yangın imgesi ile bilicilik arasında, modern şiir ve bilicilik arasında bir bağ kurmayı imkânsız kılar. Bu imkânsızlık, çalışmanın kapsamının dışında da kalsa, şair özne ile gerçek öznenin ayrımına dair de bir delildir.

Kaynakça

- Akgül, A. (2017). Osmanlı-Türk romanında trajik olay örgüsü ve bir prototip olarak Taaşuk-ı Talât ve Fitnat. *Osmanlı Araştırmaları*. 50 (50), 153-174. <https://doi.org/10.18589/oa.591631>.
- Aktunç, H. (2003). Ölümü tastamam ezberledim de geldim. *Gölgesi yıldız dolu* içinde. Zeynep Altıok Akatlı (Haz.). s. 202-207.
- Alkaya, O. (2003). Bıraksalar, yeni bir şiire başlayacak gibi. *Gölgesi yıldız dolu* içinde. Zeynep Altıok Akatlı (Haz.). s. 261-265.
- Alpay, N. (2020). *Beklediler gitmedik*. İstanbul: Edebi Şeyler.
- Altıok, M. (2003). Metin Altıok'a sordular söyledi. *Gölgesi yıldız dolu* içinde. Zeynep Altıok Akatlı (Haz.). s. 145-155.
- Altıok, M. (2013). *Bir acıya kiracı*. İstanbul: Kırmızı Kedi.
- Altıok, M. (2015). *Şiirin ilk atlası*. İstanbul: Kırmızı Kedi.
- Aristoteles. (1987). *Poetika*. İsmail Tunali (Çev.). İstanbul: Remzi.
- Arslan, R. (Ed.). (2012). *Metin Altıok'tan Zeynep'e mektuplar*. İstanbul: Kırmızı Kedi.
- Aydoğdu, Y. (2019). Metin Altıok'un şiirlerinde tekrarlanan bir izlek: sürgünlük ve bir sürgün mekânı olarak Bingöl. *Bingöl Araştırmaları Dergisi*. 5 (2), 61-82. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bad/issue/51976/584984>
- Balci, Y. (2008). *Tanpınar trajik bir şair ve şiiri*. İstanbul: 3F.
- Bolat, S. (2003). Şiirimizin gezgini. *Gölgesi yıldız dolu* içinde. Zeynep Altıok Akatlı (Haz.). s. 2018-222.
- Bonnard, A. (2001). *İnsan ve tragedya*. Yaşar Atan (Çev.). İstanbul: Evrensel.
- Boym, S. (2010). *Tırnak içinde ölüm*. Emine Ayhan (Çev.). İstanbul: Metis.
- Cemal, A. (2015). *Sanat üzerine denemeler*. İstanbul: Can.
- Compagnon, A. (2022). *Teorinin cini*. Savaş Kılıç (Çev.). İstanbul: Metis.
- Coşkun B. (2016). *Trajik kahraman trajik yapan nedir?* (Sunum Metni). Aristoteles Sempozyumu, Ankara. https://www.academia.edu/28413334/Trajik_Kahraman%C4%B1_Trajik_Yapan_Nedir
- Coşkun Özüaydın, B. (2019). Trajik insanın yolu. *Toplum, Siyaset ve Etik* içinde. Eray Yağanak ve Ahmet Umut Hacifevzioğlu (Ed.). s. 43-59.
- Çıgır Yıldıırım, A. (2018). *Servet-i Fünun romanında trajik durum*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Bartın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bartın.
- Dağıstanlı, T. (2010). *Metin Altıok ve şiirlerinin yapı, tema ve üslup bakımından incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Celal Bayar Üniversitesi, Manisa.
- Dara, R. (1983). Nesin Vakfı Edebiyat Yılığ-1983, İstanbul.
- Doğan, M. C. (2006). *Şair sözü*. İstanbul: Yapı Kredi.
- Hızlan, D. (2003). Ay ışığı altında hüznü çeşitlemeler. *Gölgesi yıldız dolu* içinde. Zeynep Altıok Akatlı (Haz.). s. 207-218.
- İnce, Ö. (2003). Metin Altıok alaturka yerleşik yabancı. *Gölgesi yıldız dolu* içinde. Zeynep Altıok Akatlı (Haz.). s. 78-82.

- Kadioğlu, Ş. (2022). Trajedi ve trajik üzerine düşünceler. *Frankofoni*. 1 (40), 121-130).
- Kahyaoğlu, O. (2003). Metin Altıok'un "küçük tragedyaalar"ı. *Gölgesi yıldız dolu* içinde. Zeynep Altıok Akatlı (Haz.). s. 255-257.
- Kaygalak, M. (2003). Metin Altıok şiiri için bir deneme ya da *bir kar güvesi* için notlar. *Gölgesi yıldız dolu* içinde. Zeynep Altıok Akatlı (Haz.). s. 178-189.
- Kurt, K. (2019). Trajik modernleşmelerin kesişimi: Ođuz Atay ve Dostoyevski. *Toplum ve Bilim*. 148. 78-105.
- McCallum, P. (2018). 21. yüzyılda *modern trajedi*'yi okumak. Barış Özkul (Çev.). *Modern trajedi* içinde. (s. 11-31). İstanbul: İletişim.
- Nietzsche, F. (2011). *Tragedyanın doğuşu*. İsmet Zeki Eyübođlu (Çev.). İstanbul: Say.
- Perinçek, D. (2003). Yakılacak şair Metin Altıok. *Gölgesi yıldız dolu* içinde. Zeynep Altıok Akatlı (Haz.). s. 95-105.
- Taner, M (2003). Metin'li zaman. *Gölgesi yıldız dolu* içinde. Zeynep Altıok Akatlı (Haz.). s. 68-74.
- Telli, A. (2003). Yüređi bungun bir şair: Metin Altıok. *Gölgesi yıldız dolu* içinde. Zeynep Altıok Akatlı (Haz.). s. 193-199.
- Tunalı, İ. (2008). *Estetik*. İstanbul: Remzi.
- Ülgen Kaya, E. (2012). *Unamuno ve Scheler'de trajik kavramı*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Williams, R. (2018). *Modern trajedi*. Barış Özkul (Çev.). İstanbul: İletişim.
- Yaşar, F. (2005). *Metin Altıok'un şiirlerinin tematik ve poetik açıdan incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.
- Yavuz, H. (2003). Sevgili şair Metin Altıok İçin. *Gölgesi yıldız dolu* içinde. Zeynep Altıok Akatlı (Haz.). s. 157-159.